

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ
ΠΟΛΙΤΗ

Η έμφυλη διάσταση στη διαδικασία χορήγησης καθεστώτος
διεθνούς προστασίας στην Ελλάδα (2013-2017)

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αναστάσιος Χρυσικός

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:
Β. Καρύδης, Καθηγητής, Επιβλέπων
Τ. Καφετζής, Καθηγητής
Μ. Σπυριδάκης, Αναπληρωτής Καθηγητής

Μεταμόρφωση, Ιανουάριος 2018

Copyright © Αναστάσιος Χρυσικός, 2018.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

*Στις αιτούσες άσυλο που ίσως,
άθελά μου, έχω αδικήσει*

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

CEDAW: Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women

FGM: Female Genital Mutilation

IS: Islamic State

OHCHR: Office of the High Commissioner for Human Rights

RWLG: Refugee Women's Legal Group

UN: United Nations

UNHCR: United Nations High Commissioner for Refugees

WHO: World Health Organization

ΑΓΓΟ: Ακρωτηριασμός Γυναικείων Γεννητικών Οργάνων

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΚΔΔΑ: Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης

ΚΕΣΑ: Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου

ΛΟΑΤΚΙ Κοινότητα: Κοινότητα Λεσβιών, Ομοφυλόφιλων, Αμφιφυλόφιλων, Τρανς,

Κουήρ και Ιντέρσεξ ατόμων

ΣτΓ: Σύμβαση της Γενεύης

ΥΑ: Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	7
ABSTRACT	8
Εισαγωγή.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Το φύλο στον ορισμό του άρθρου 1(Α)	16
1.1 Νομικές προσεγγίσεις της διαδικασίας ασύλου	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Η έμφυλη δίωξη	20
2.1 Η εκδήλωση της σεξουαλική βίας.....	21
2.1.1 Ο βιασμός ως μέθοδος βασανισμού	22
2.1.2 Ο βιασμός ως πολεμικό όπλο	23
2.2 Η ενδοοικογενειακή βία	25
2.3 Ο ακρωτηριασμός γυναικείων γεννητικών οργάνων (ΑΓΓΟ)	26
2.4 Ο προβληματισμός περί πολιτιστικού συσχετισμού	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Η έμφυλη βία με θύτη το κράτος	31
3.1 Η διακριτική νομοθεσία εις βάρος των γυναικών	31
3.2 Μη κρατικοί δράστες δίωξης	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Η σύνδεση του λόγου δίωξης με το φύλο	34
4.1 Η συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα	35
4.1.1 Η ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα που προσδιορίζεται από την δίωξη των μελών της	36
4.1.2 Οι γυναίκες ως ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα	37
4.2 Ο φόβος του προσφυγικού «κατακλυσμού»	39
4.3 Η δίωξη λόγω πολιτικών πεποιθήσεων	40
4.4 Ο προβληματισμός περί της μονοδιάστατης ανάλυσης	42
4.5 Το γένος ως έκτος αναγνωρισμένος λόγος δίωξης.....	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 Η ελληνική πραγματικότητα στο άσυλο	45

5.1 Οι εμπειρίες των αιτουσών άσυλο στην Ελλάδα	47
5.2 Οι απόψεις των χειριστών της Υπηρεσίας Ασύλου	48
Συμπεράσματα	51
ΠΗΓΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	53
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	59
1 Ερωτηματολόγιο προς αιτούσες.....	59
2 Ερωτηματολόγιο προς χειριστές υποθέσεων της Υπηρεσίας Ασύλου.....	59

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Έχουν γίνει επικρίσεις εναντίον των διεθνών νόμων και συμβάσεων για το άσυλο και τους πρόσφυγες, υποστηρίζοντας ότι βασίστηκαν σε ένα αρσενικό μοντέλο ορισμού, το οποίο αγνόησε τις διώξεις των γυναικών. Αυτή η εργασία θα υποστηρίξει ότι οι πρόσφατες εξελίξεις στην ελληνική πολιτική ασύλου και σε παγκόσμιο επίπεδο έχουν τη δυνατότητα να εμβαθύνουν αυτές τις διακρίσεις και να μειώσουν περαιτέρω τα δικαιώματα των γυναικών που ζητούν άσυλο.

Παρόλο που έχουν σημειωθεί κάποιες θετικές εξελίξεις στη νομολογία, αναγνωρίζοντας ότι η δίωξη λόγω φύλου μπορεί να αποτελέσει τη βάση για τη χορήγηση ασύλου, η πρόοδος αυτή παραμένει σχετικά σποραδική και συχνά υπονομεύεται από τυχαίες και διακριτικές εξουσίες άσκησης αρμοδιοτήτων από τις αρχές και τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων. Επιπλέον, αν και οι διαφορές στις ουσιαστικές συνθήκες των ανδρών και των γυναικών που φθάνουν για αναζήτηση ασύλου ενδέχεται να έχουν αρνητικό αντίκτυπο στις πολιτικές για το φύλο, είναι βαθιά ουδέτερες ως προς το φύλο.

Λέξεις κλειδιά: φύλο, γυναίκα, έμφυλη δίωξη, βία, διάκριση, άσυλο

**The gender dimension in the process of granting international protection status in
Greece (2013-2017)**

Anastasios Chrysikos

ABSTRACT

Criticisms have been made against international laws and conventions on asylum and refugees, arguing that they were based on a male model of definition, which ignored the persecution of women. This essay will support that recent developments in the Greek asylum policy, and globally, have the potential to deepen these discriminations and to further reduce the rights of women seeking asylum.

Although there have been some positive developments in the case law, recognizing that gender-based persecution can be the basis for granting asylum, this progress remains relatively sporadic and is often undermined by random and discretionary exercise powers authorities and decision-makers. In addition, although differences in the substantive conditions of men and women arriving to seek asylum may have a negative impact on gender policies, they are deeply gender neutral.

Keywords: gender, woman, gender persecution, violence, discrimination, asylum

Εισαγωγή

Αποτελούν φαινόμενο των τελευταίων ετών οι εσωτερικές συγκρούσεις σε εκτεταμένες γεωγραφικές περιοχές, όπως η Συρία, το Νότιο Σουδάν ή η Σομαλία. Επίσης, σε άλλες περιοχές, όπως αυτές της Ερυθραίας και της Αιθιοπίας, της Λαϊκής Δημοκρατίας του Κονγκό ή της Βόρειας Κορέας, διαφαίνεται η ολιγωρία ή/και η σκόπιμη πολιτική αδιαφορία για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επιπλέον, σε χώρες όπως το Αφγανιστάν, τα παλαιστινιακά εδάφη ή την Νιγηρία, οι τρομοκρατικές πράξεις αποτελούν ζοφερή καθημερινότητα. Ταυτόχρονα, η δυσχερής οικονομική κατάσταση ολόκληρων κρατών, όπως το Πακιστάν και το Μπαγκλαντές, αποτελούν μόνιμη πλέον εικόνα που χαρακτηρίζει και προδιαγράφει το μέλλον δεκάδων εκατομμύριων ανθρώπων.

Τα παραπάνω έχουν εξωθήσει τεράστιο αριθμό ανθρώπων να αναζητήσουν ασφάλεια, είτε εντός της χώρας τους (εσωτερική μετεγκατάσταση), είτε σε τρίτες χώρες (μετανάστες και πρόσφυγες), ενισχύοντας έτσι τις μεταναστευτικές-προσφυγικές ροές (Freedman, 2015). Τον Ιούνιο του 2014, η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (ΥΑ) ανακοίνωσε ότι ο συνολικός αριθμός ατόμων, που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν πρόσφυγες, ξεπέρασε τα 50 εκατομμύρια, για πρώτη φορά μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (UN News Centre, 2014). Έκτοτε, παρατηρείται μια συνεχόμενη αύξηση, με γεωμετρική πρόοδο, στον αριθμό των αιτήσεων για διεθνή προστασία (UNHCR, 2015).

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι η παρουσίαση της προβληματικής ανάγνωσης του έμφυλου παράγοντα στη διαδικασία που ακολουθείται από τις αρμόδιες Αρχές, ώστε να αποφανθούν αν μια αιτούσα άσυλο δικαιούται διεθνή προστασία. Σε πολλές περιπτώσεις, αγνοείται αυτή η έμφυλη διάσταση στη σχετική διαδικασία, αγνοώντας παραμέτρους που αφορούν αποκλειστικά στην ιδιαίτερη κατάσταση ή θέση που μπορεί να βρίσκεται μια αιτούσα διεθνή προστασία, λόγω του φύλου της.

Επίσης, κρίνεται απαραίτητο να γίνουν δύο σημαντικές διευκρινίσεις για την παρούσα εργασία. Η πρώτη είναι ότι, παρόλο που κύριο σημείο της είναι η έμφυλη διάσταση, δεν γίνεται καμία αναφορά σε άνδρες και στη κοινότητα των λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων, τρανς, κουήρ και ίντερσεξ ατόμων (ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα). Η δεύτερη είναι ότι δεν γίνεται καμία αναφορά στο θέμα της εμπορίας ανθρώπων, αν και σχετίζεται άμεσα

με την έννοια του φύλου, και δη με το γυναικείο. Και στις δύο περιπτώσεις, η μη αναφορά υπήρξε σκόπιμη, καθώς οι δύο αυτές παράμετροι στη έννοια του φύλου, κρίνεται ότι αποτελούν από μόνες τους ξεχωριστό αντικείμενο έρευνας. Σε κάθε περίπτωση πάντως, δεν υπήρξε πρόθεση απαξίωσης των δύο σημαντικών αυτών παραμέτρων. Τέλος, να διευκρινιστεί ότι η περίοδος αναφοράς στην έρευνα για την παρούσα εργασία περιορίζεται στην περίοδο από το 2013, με την «απόσχιση» της Υπηρεσίας Ασύλου από τις υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας, μέχρι και το 2017, έτος με τα πιο πρόσφατα στατιστικά στοιχεία.

Οι χώρες που έχουν ήδη υπογράψει, και έχουν κυρώσει την Σύμβαση της Γενεύης (ΣτΓ) στην εθνική τους νομοθεσία, φέρουν την υποχρέωση να ανακοινώνουν, ανά τακτά διαστήματα, στατιστικά στοιχεία σχετικά με την εθνική τους διαδικασία χορήγησης διεθνούς προστασίας. Η ΥΑ συχνά πυκνά υποδεικνύει την ανάγκη της προσθήκης του παράγοντα *φύλο* στις σχετικές μετρήσεις. Ωστόσο, αποδεικνύεται ότι τα σχετικά στοιχεία είναι, στην πλειοψηφία τους, συχνά «ανακριβή, παραπλανητικά ή απλώς μη διαθέσιμα» (Crawley and RWLG, 2001). Η έλλειψη ακριβέστερων στατιστικών στοιχείων για τις γυναίκες αιτούσες άσυλο και πρόσφυγες υποδεικνύει από τη μία την προβληματική αξιολόγηση της κατάστασης των γυναικών σε διαδικασία αναζήτησης διεθνούς προστασίας, όπως εύστοχα επισημαίνει η Jane Freedman (2008) στο Human Rights Review. Από την άλλη, αποτελεί ένδειξη για τη σημασία που αποδίδεται στο φύλο, ως παράγοντα χορήγησης καθεστώτος διεθνούς προστασίας (Crawley and RWLG, 2001; Freedman, 2015).

Υπάρχουν επίσημες εκτιμήσεις ότι το 47% των προσφυγών εντός της εντολής της ΥΑ είναι γυναίκες και κορίτσια. Τούτο σημαίνει ότι το 47% των ατόμων που έχει επίσημα καταγράψει η ΥΑ, ως εν δυνάμει πρόσφυγες, είναι γένους θηλυκού. Εξάλλου, σύμφωνα με επίσημα στοιχεία που παρουσιάστηκαν το 2011, το ποσοστό των γυναικών που τελικά καταθέτουν αίτημα ασύλου, αγγίζει το 40% των αιτήσεων (Martin, 2011).

Αξίζει να τονιστεί ότι στις εκτιμήσεις αυτές δεν υπάρχει διάκριση ανάμεσα σε γυναίκες και παιδιά, γεγονός που υπογραμμίζει με έναν ακόμα τρόπο την απαξία του παράγοντα φύλο στην διαδικασία της χορήγησης ασύλου (Freedman, 2015). Από την άλλη, η πρακτική χρήσης μιας ενιαίας κατηγορίας για «γυναίκες και παιδιά» έχει επικριθεί, από

αρκετούς ερευνητές, λόγω της συνεπαγόμενης μονοδιάστατης αναπαράστασης των γυναικών ως a priori αβοήθητων, παθητικών δεκτών βίας (Carpenter, 2005).

Αν και ο αριθμός των γυναικών που εγκαταλείπουν τις χώρες τους, λόγω κάποιας δίωξης, και που θα μπορούσαν να αναγνωριστούν ως δικαιούχοι διεθνούς προστασίας, είναι αριθμητικά και στατιστικά μεγάλος, μόνο το 30% εξ αυτών καταλήγουν τελικά να υποβάλουν αίτημα άσυλο σε κάποια ευρωπαϊκή χώρα. (Gensen Report, 2012). Παρόμοια στατιστική εικόνα παρουσιάζουν και οι αιτούσες άσυλο σε Καναδά, ΗΠΑ και Αυστραλία (Bhabha, 2004).

Η Freedman (2015) ισχυρίζεται πως ο μικρότερος συγκριτικά αριθμός γυναικών αιτουσών άσυλο δεν θα πρέπει να μας οδηγήσει στο γενικό και μάλλον αβίαστο συμπέρασμα ότι οι γυναίκες υφίστανται δίωξη λιγότερο συχνά ή με μικρότερη ένταση από τους άνδρες. Η βία στην οποία εκτίθενται καθημερινά γυναίκες και κορίτσια, τόσο σε εμπόλεμες ζώνες (όπως το Αφγανιστάν και η βορειοανατολική Νιγηρία), όσο και σε περιοχές ελεγχόμενες από ένοπλες ομάδες (όπως οι δυνάμεις του αυτοαποκαλούμενου Islamic State), συνεχώς κλιμακώνεται. Οι γυναίκες και τα ανήλικα κορίτσια σε αυτές τις περιοχές, βιώνουν δίωξεις με τη μορφή του βιασμού, της σεξουαλικής εκμετάλλευσης ή του καταναγκαστικού γάμου, ενώ ταυτόχρονα στερούνται της πρόσβαση στη δικαιοσύνη (Amnesty International, 2015).

Η προφανής αριθμητική διαφοροποίηση ανάμεσα στις εν δυνάμει δικαιούχους διεθνούς προστασίας και στις αιτούσες άσυλο μπορεί ως ένα βαθμό να αποδοθεί σε κοινωνικό-οικονομικούς παράγοντες. Το υψηλό κόστος της, συνήθως παράνομης, εξόδου από την χώρα, είναι μάλλον απαγορευτικό για τις γυναίκες, οι οποίες έχουν πρόσβαση σε περιορισμένους οικονομικούς πόρους (Piper, 2006). Εξάλλου, συχνά προτιμάται η απομάκρυνση των νεαρών ανδρών μιας οικογένειας, προκειμένου οι τελευταίοι να αποφύγουν την όποια άσχημη κατάσταση στη χώρα καταγωγής, αλλά και με την ελπίδα ότι μπορούν να εξασφαλίσουν την οικονομική υποστήριξη, των υπόλοιπων μελών της οικογένειας, από τη νέα τους πατρίδα (Martin, 2011), Επίσης, δεν θα μπορούσε να μη ληφθεί υπόψη και ο παράγοντας του αυξημένου κίνδυνου για τις γυναίκες, τόσο στη διαδικασία εξόδου από τη χώρα προέλευσης, όσο και στη διάρκεια του ταξιδιού προς τον τελικό προορισμό (Amnesty International, 2016).

Σε ότι αφορά στις αποφάσεις α΄ και β΄ βαθμού επί αιτήσεων άσυλου, τα παγκόσμια στατιστικά στοιχεία είναι λίγα. Από τα λίγα αυτά στοιχεία όμως, δεν προκύπτει διάκριση εις βάρος των αιτουσών άσυλο. Ωστόσο, αυτή η «επιτυχία» των γυναικών στην αναζήτηση διεθνούς προστασίας δεν θα πρέπει να μας οδηγήσει στο εσφαλμένο συμπέρασμα ότι η όλη διαδικασία αναγνώρισης του πρόσφυγα δεν βρίθει προκαταλήψεων εις βάρος των γυναικών και των ανήλικων κοριτσιών (Freedman, 2015). Με μια πιο λεπτομερή ανάλυση των αριθμητικών και των ποιοτικών δεδομένων στο πεδίο της διαδικασίας χορήγησης διεθνούς προστασίας, είναι εύκολο να αναγνώσει κάποιος τις προκαταλήψεις και τις αναπαραστάσεις που υπάρχουν σε κάθε χώρα για τη γυναίκα πρόσφυγα. Προκαταλήψεις και αναπαραστάσεις που, κατά περίπτωση, ενδέχεται να λειτουργήσουν και ευεργετικά για μια αιτούσα (UNHCR, 2004). Εξάλλου, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου οι αιτούσες άσυλο αναγκάστηκαν να «συμμορφωθούν» τόσο με την αρχετυπική εικόνα του πρόσφυγα, όσο και με τις προσδοκίες των Αρχών στη χώρα υποδοχής για την αρμόζουσα γυναικεία συμπεριφορά (Freedman, 2015).

Οι αιτούσες άσυλο χρήζουν προστασίας από ορισμένες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που έχουν άρρηκτη σχέση με το γυναικείο φύλο. Σεξουαλική κακοποίηση, ενδοοικογενειακή βία, θεσμοθετημένες διακρίσεις στην πρόσβαση στους κοινωνικούς πόρους είναι μερικά μόνο παραδείγματα από τη δίωξη λόγω φύλου, που βιώνουν οι γυναίκες σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές. Επιπλέον, οι γυναίκες πρόσφυγες και μετανάστριες θεωρούνται ιδιαίτερα ευάλωτη κατηγορία, λόγω της απομόνωσης που βιώνουν συχνά στο άγνωστο περιβάλλον της χώρας υποδοχής (Amnesty International, 2015). Αυτή η ιδιότητα του ευάλωτου προκύπτει και από τα λανθασμένα κοινωνικά στερεότυπα, τόσο στις χώρες καταγωγής όσο και στις χώρες υποδοχής, περί της κατώτερης θέσης των γυναικών και των κοριτσιών στην κοινωνία (Schenk, 1994).

Σύμφωνα με το άρθρο 1Α(2) του Σύμβασης του Γενεύης του 1951 «περί του Νομικής Καταστάσεως των Προσφύγων», όπως κυρώθηκε με το ν.δ.3989/1959 και τροποποιήθηκε με το Πρωτόκολλο του Ν. Υόρκης του 1967, «πρόσφυγας, είναι το πρόσωπο, το οποίο, συνεπεία βάσιμου φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, βρίσκεται εκτός της χώρας ιθαγένειάς του και δεν μπορεί, ή λόγω του φόβου αυτού δεν επιθυμεί, να θέσει εαυτόν υπό

την προστασία της εν λόγω χώρας ή ο ανιθαγενής ο οποίος, βρισκόμενος εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους διαμονής του για τους ίδιους προαναφερθέντες λόγους, δεν μπορεί ή λόγω του φόβου αυτού δεν επιθυμεί να επιστρέψει σε αυτήν» (Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, 2009).

Η ΣτΓ κατέστη αναγκαία για να προστατευτούν τότε τα εκατομμύρια εκτοπισμένων του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Αργότερα, με το Πρωτόκολλο της Ν. Υόρκης του 1967, η ΣτΓ μετατράπηκε σε ένα ισχυρό, διεθνές εργαλείο για την αντιμετώπιση σύγχρονων μορφών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που ορθώς χαρακτηρίζονται μέσα στη Σύμβαση ως δίωξη (Haines, 2003). Ακόμη και σήμερα, η ΣτΓ αποτελεί το βασικό νομικό εργαλείο στη διαδικασία χορήγησης διεθνούς προστασίας. Η ΥΑ δε, τη χρησιμοποιεί για τους αιτούντες άσυλο, ακόμα και εντός των χωρών που δεν έχουν επικυρώσει τη Συνθήκη. Παρά το γεγονός ότι η ΣτΓ θεωρείται ως ο «χρυσός κανόνας» στην προστασία των προσφύγων και στην διαδικασία χορήγησης ασύλου, δεν παύουν οι σκεπτικιστικές κριτικές πως έχει μια περιοριστική προσέγγιση, καθώς και ασάφειες σε βασικές έννοιες, αφήνοντας έτσι περιθώριο για αυθαιρεσίες κατά την εφαρμογή της (Freedman, 2015).

Ειδικότερα για τις γυναίκες και τα κορίτσια, επιπλέον εμπόδιο στη διαδικασία χορήγησης διεθνούς προστασίας αποτέλεσε το γεγονός ότι συχνά τα υποκείμενα της επικαλούμενης δίωξης είναι μη κρατικοί δρώντες, όπως συγγενικά πρόσωπα (Musalo, 2003). Εξάλλου, η ΣτΓ δεν έχει συμπεριλάβει το φύλο στους λόγους δίωξης, ώστε να δικαιολογείται εύλογος φόβος δίωξης στη χώρα καταγωγής λόγω του βιολογικού φύλου. Είναι πλέον καθιερωμένη η πρακτική που υπαγορεύει τα αιτήματα ασύλου που έχουν να κάνουν με το φύλο να εντάσσονται, γενικά και αβίαστα, στην κατηγορία της *ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας* (Pickering, 2010).

Στην καθημερινότητα, παρατηρείται μια προβληματική στην ορθή χρήση των όρων *βιολογικό φύλο (sex)* και *κοινωνικό φύλο (gender)*. Κρίνεται λοιπόν αναγκαία μια προσπάθεια διαφοροποίησης των δύο αυτών όρων. Το κοινωνικό φύλο ή γένος αναφέρεται στις σχέσεις ανδρών και γυναικών, βάσει των κοινωνικά ή πολιτισμικά κατασκευασμένων ταυτοτήτων τους, των ρόλων, της κοινωνικής κατάστασης και των αρμοδιοτήτων, που έχουν «ανατεθεί» στο κάθε βιολογικό φύλο, μέσα από γερά εδραιωμένες κοινωνικές συνθήκες (UNHCR, 2000). Φυσικά, το κοινωνικό φύλο δεν αφορά αποκλειστικά τις

γυναίκες. Παρ' όλα αυτά η συζήτηση γύρω από τα ζητήματα φύλου επικεντρώνεται κατά κύριο λόγο στις γυναίκες, καθότι αυτές επωμίζονται το μεγαλύτερο βάρος των συνεπειών της κοινωνικής ανισότητας και θεωρούνται παραδοσιακά οι αδικημένες και οι μάλλον ηττημένες στον αιώνιο αγώνα των δύο βιολογικών φύλων (Freedman, 2015).

Σύμφωνα με το άρθρο 1 της Διακήρυξης των Ηνωμένων Εθνών για την εξάλειψη της βίας έναντι των γυναικών, ως έμφυλη βία χαρακτηρίζεται κάθε ενέργεια βίας που βασίζεται στο φύλο και οδηγεί ή ενδέχεται να οδηγήσει στη σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βλάβη ή πόνο των γυναικών, συμπεριλαμβανομένων και των απειλών τέτοιων πράξεων, του εξαναγκασμού ή της αυθαίρετης στέρησης της ελευθερίας, είτε στον δημόσιο είτε στον ιδιωτικό βίο (UN, 1993). Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women-CEDAW), που υπογράφηκε το 1979, ορίζει την δίωξη λόγω φύλου «ως βία που έχει σαν αντικείμενο της την γυναίκα ή που επηρεάζει δυσανάλογα τις γυναίκες» (CEDAW, 1992). Η έννοια συνεπώς της έμφυλης δίωξης εμπεριέχει δύο διακριτές έννοιες, την δίωξη με βάση το φύλο (*gender-related persecution*) και την δίωξη που λαμβάνει μορφή που αφορά αποκλειστικά ή κυρίως στο φύλο (*gender-specific persecution*).

Η πρώτη, η δίωξη με βάση το φύλο, αναφέρεται στη δίωξη που υφίσταται ένα πρόσωπο, εξαιτίας ακριβώς της ταυτότητας και της κοινωνικής του θέσης ως άντρας ή ως γυναίκα. Η ίδια η δίωξη δεν έχει κάποιο διακριτικό, αφού μπορεί, υπό συγκεκριμένες συνθήκες να απαντηθεί και στα δύο φύλα (Musalo, 2010). Μια γυναίκα, για παράδειγμα, η οποία στερείται πρόσβαση στις στη μόρφωση, υφίσταται μια μη έμφυλη μορφή δίωξης εξαιτίας του φύλου της, καθώς την ίδια δίωξη μπορεί να δεχτεί, σε έτερο χρόνο και τόπο, και ένας άντρας (Haines, 2003). Αντίστοιχα η δεύτερη, η δίωξη που αφορά στο φύλο, αναφέρεται στη δίωξη που έχει υποστεί μία γυναίκα και η οποία έχει λάβει μια μορφή που επηρεάζει αποκλειστικά ή δυσανάλογα τις γυναίκες, όπως ο ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων. Στην περίπτωση αυτή δεν αποτελεί παράγοντα ο λόγος της Σύμβασης στον οποίο οφείλεται η δίωξη, αλλά ο έμφυλος χαρακτήρας που η δίωξη λαμβάνει (Ibid).

Συμπερασματικά, η δίωξη που λαμβάνει μορφή, που αφορά αποκλειστικά ή κυρίως το φύλο (*gender-specific persecution*), αποτελεί τη σοβαρή βλάβη που δικαιολογεί τον φόβο

δίωξης που βιώνει και επικαλείται εν προκειμένω ο αιτών ή η αιτούσα άσυλο. Ενώ η δίωξη με βάση το φύλο (*gender-related persecution*) αφορά στην βάση του αιτήματος ασύλου, τον λόγο δίωξης (Crawley and RWLG, 2001).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Το φύλο στον ορισμό του άρθρου 1(A)

Οι πρώτες συζητήσεις για το ζήτημα της δίωξης λόγω φύλου έγιναν την δεκαετία του 1980, περίοδο που αποτέλεσε για τα Ηνωμένα Έθνη την «δεκαετία της γυναίκας» (Kumin, 2001). Η ΥΑ, αναγνωρίζοντας την ανισότητα εις βάρος των γυναικών προσφύγων, στη Διάσκεψη του Ναϊρόμπι (1985) κάλεσε τις κυβερνήσεις να λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα ώστε να εξασφαλιστεί η προστασία των γυναικών προσφύγων, αναδεικνύοντας ιδιαίτερες πτυχές της έμφυλης δίωξης, όπως η σεξουαλική κακοποίηση και η ενδοοικογενειακή βία (UNHCR, 1985). Το αποτέλεσμα της προσπάθειας αυτής είναι ένα όλο και πιο ολοκληρωμένο σύνολο κατευθυντήριων γραμμών και εγγράφων διατύπωσης των θέσεων της Ύπατης Αρμοστείας πάνω στο ζήτημα της δίωξης λόγω φύλου (Haines, 2003).

Έτσι, το 1991 η ΥΑ εξέδωσε για πρώτη φορά τις *Κατευθυντήριες Αρχές για την προστασία των γυναικών προσφύγων*. Παράλληλα με τις κατευθυντήριες οδηγίες, τα συμπεράσματα της υπ' αρ. 73 Εκτελεστικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών, που ανακοινώθηκαν το 1993, έπαιξαν καταλυτικό ρόλο στην ανάπτυξη σχετικής νομοθεσίας για την προστασία των γυναικών προσφύγων. Η επιτροπή σύστησε την αναγνώριση του διαφορετικού τρόπου με τον οποίο βιώνουν τη δίωξη γυναίκες και άνδρες και την ανάπτυξη κατάλληλων, για τις αιτούσες άσυλο, κατευθυντηρίων γραμμών (UNHCR, 1993).

1.1 Νομικές προσεγγίσεις της διαδικασίας ασύλου

Οι προαναφερθείσες Κατευθυντήριες Αρχές της ΥΑ αναγνώρισαν τα προβληματικά σημεία της ΣτΓ, καθώς οι λόγοι βάσει των οποίων θα μπορούσε να αναγνωριστεί το καθεστώς του πρόσφυγα δεν περιλαμβάνουν το φύλο. Ωστόσο, πρότεινε τη λύση της υπαγωγής των περιπτώσεων έμφυλης δίωξης γυναικών, στον λόγο της *ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας*, προκειμένου να εξασφαλιστεί η προστασία τους. Οι ίδιες Κατευθυντήριες Αρχές επεσήμαναν επίσης, ότι στις περιπτώσεις, που γυναίκες υφίστανται σοβαρή διάκριση λόγω του φύλου τους ή πέφτουν θύματα οιασδήποτε μορφής σεξουαλικής επίθεσης κατά τη διάρκεια εχθροπραξιών, έχουν σοβαρό λόγο για να ενταχθούν στη διαδικασία χορήγησης διεθνούς προστασίας (UNHCR, 1991).

Εντούτοις, σχετικά με το ζήτημα της προσθήκης του φύλου ως έκτου λόγου στο άρθρο 1 της Σύμβασης, οι κατευθυντήριες οδηγίες παρατηρούν ότι δεν παρίσταται τέτοια ανάγκη καθώς μια ευαίσθητη ως προς το φύλο ερμηνεία των υπαρχόντων λόγων, και ειδικά του λόγου της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, είναι υπεραρκετή για να εξασφαλιστεί η προστασία των γυναικών προσφύγων.

Οι κανόνες δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) σχετικά με άσυλο καλύπτουν πλέον και τις έμφυλες μορφές δίωξης. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την υπ' αρ. 2004/83/ΕΚ/29-04-2004 οδηγία του Συμβουλίου περί θέσπισης ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απατρίδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους, θεωρείται ότι ο όρος *δίωξη* περιλαμβάνει και τις πράξεις που στοχεύουν το φύλο, όταν αυτές συνιστούν σοβαρή παραβίαση βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, λόγω της φύσης ή της επανάληψής τους (ΕΥ, 2004).

Το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ) βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη, αν και εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στις προσεγγίσεις προστασίας που υιοθετούνται από τα κράτη-μέλη. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, τα ποσοστά σε τελεσίδικες αποφάσεις επί αιτήσεων για διεθνή προστασία (καθεστώς πρόσφυγα και επικουρικής προστασίας) για τις ίδιες ομάδες των αιτούντων άσυλο διαφέρουν σημαντικά από το ένα κράτος μέλος στο άλλο. Ενδεικτικά, τα ποσοστά αναγνώρισης για υπηκόους Σομαλίας αιτούντες άσυλο, εντός του 2009, κυμαίνονταν από 4% έως 93% (UNHCR, 2010) , ποσοστά που φανερώνουν την έντονη διαφοροποίηση στις εθνικές διαδικασίες των κρατών-μελών στην αντιμετώπιση της ίδιας εθνοτικής ομάδας.

Μία από τις σημαντικότερες οδηγίες της ΕΕ, με στόχο την κοινή εναρμόνιση της πολιτικής σε ζητήματα ασύλου είναι η υπ' αρ. 2005/85/ ΕΚ οδηγία σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα. Η οδηγία αυτή περιγράφει τις διαδικασίες που θα πρέπει να υιοθετήσουν τα κράτη μέλη για τη λήψη αποφάσεων επί αιτημάτων ασύλου.

Ανάμεσα στις ρυθμίσεις βρίσκεται και η δημιουργία ενός κοινού για όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ καταλόγου *ασφαλών χωρών*. Εντούτοις, οι εκτιμήσεις για το πόσο ασφαλής είναι μια χώρα βασίζεται εν πολλοίς σε ένα σύνολο γενικότερων κριτηρίων, χωρίς καμία

αναφορά στα δικαιώματα των γυναικών ή το επίπεδο προστασίας που οι γυναίκες μπορούν να αναμένουν από το κράτος, σε περίπτωση παραβίασης των δικαιωμάτων τους (Freedman, 2008).

Παρά τις προσπάθειες της ΥΑ να υπάρξει μια κοινή πολιτική στις διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα, στην πραγματικότητα έχει μικρό ή και καθόλου έλεγχο πάνω στον τρόπο με τον οποίο η Σύμβαση εφαρμόζεται σε εθνικό επίπεδο, από το κάθε κράτος. Έτσι, καθίσταται δυσχερής η εφαρμογή ενός κοινού «πιλότου», που θα παρέχει μια ομοιόμορφη ερμηνεία του υπάρχοντος νομοθετικού πλαισίου. Ένας από τους τομείς όπου παρουσιάζεται μεγάλη απόκλιση ανάμεσα στις διαφορετικές εθνικές ερμηνείες της Σύμβασης είναι αυτός της δίωξης λόγω φύλου (Freedman, 2008).

Πράγματι, η ευαισθητοποίηση σε ζητήματα φύλου, βρήκε μερική ανταπόκριση στην υιοθέτηση εθνικών κατευθυντηρίων οδηγιών από ορισμένα κράτη μέρη της Σύμβασης (Macklin, 1998). Αλλά και οι εθνικές κατευθυντήριες γραμμές αντιπροσώπευαν, όταν υιοθετήθηκαν, «τολμηρές και θαρραλέες πρωτοβουλίες» για την ενσωμάτωση της έμφυλης διάστασης της δίωξης στις διαδικασίες εξέτασης αιτημάτων ασύλου.

Η Macklin επίσης προέβλεπε το 1998, ότι θα ήταν ενδιαφέρον «να παρατηρήσουμε πώς η σπίθα από τη διεθνή αρένα μπορεί να αναφλέξει την τοπική πολιτική ενός κράτους, το οποίο με τη σειρά του θα περάσει τη φλόγα στα άλλα κράτη» (Ibid). Η πολλά υποσχόμενη μεταλαμπάδευση της σπίθας αυτής δεν ήταν τελικά και τόσο εντυπωσιακή και αποτελεσματική. Αργότερα, έγινε αρκετός λόγος για το μοντέλο της *διασυνοριακής αγοράς πολιτικών (cross-border shopping)*, σύμφωνα με το οποίο ένα κράτος που θεσπίζει και επικυρώνει τα διεθνή πρότυπα, δίνει το παράδειγμα για τα υπόλοιπα κράτη, τα οποία πείθονται να το ακολουθήσουν αναλαμβάνοντας με τη σειρά τους να ενσωματώσουν τα διεθνή πρότυπα στην δική τους έννομη τάξη. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν αποδεικνύεται στατιστικά ότι συνέβη στην πράξη (Freedman, 2015).

Ίσως το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα για αυτή τη διαπίστωση αποτελεί η πραγματικότητα στην ΕΕ, αφού παρά την πρωτοβουλία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, αλλά και τις κατά καιρούς οδηγίες από τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, λίγα κράτη-μέλη έχουν υιοθετήσει οποιοδήποτε είδος κατευθυντήριες γραμμές ή οδηγίες περί φύλου όσο αφορά στις διαδικασίες ασύλου, με εξαίρεση την Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Στην

πράξη, ακόμα και όταν οι Κοινοτικές Οδηγίες ενσωματώνονται στις εθνικές πολιτικές και νομοθεσίες, συχνά δεν τηρούνται κατά τη διαδικασία εξέτασης αιτημάτων διεθνούς προστασίας (Ibid).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Η έμφυλη δίωξη

Όπως προαναφέρθηκε, σύμφωνα με το άρθρο 1Α(2) του Σύμβασης του Γενεύης του 1951 «περί του Νομικής Καταστάσεως των Προσφύγων», όπως κυρώθηκε με το ν.δ.3989/1959 και τροποποιήθηκε με το Πρωτόκολλο του Ν. Υόρκης του 1967, πρόσφυγας, είναι το πρόσωπο, το οποίο, συνεπεία βάσιμου φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, βρίσκεται εκτός της χώρας ιθαγένειάς του και δεν μπορεί, ή λόγω του φόβου αυτού δεν επιθυμεί, να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας ή ο ανιθαγενής ο οποίος, βρισκόμενος εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους διαμονής του για τους ίδιους προαναφερθέντες λόγους, δεν μπορεί ή λόγω του φόβου αυτού δεν επιθυμεί να επιστρέψει σε αυτήν. Η δίωξη λοιπόν περιέχει δύο στοιχεία, την πρόκληση σοβαρής βλάβης στον αιτούντα, τέτοιας ώστε να δικαιολογεί το φόβο του και την αδυναμία/μη επιθυμία της κρατικής προστασίας (Macklin, 1995).

Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις σκεπτικιστικής και κριτικής προσέγγισης του παραπάνω ορισμού του πρόσφυγα. Αρκετοί θεωρούν ότι ο ορισμός είναι γενικός και ασαφής, τουλάχιστον ως προς τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που μπορούν να αποδοθούν σε μια επικαλούμενη δίωξη. Δεν είναι λίγοι αυτοί που υποστηρίζουν ότι η γενικότητα και η ασάφεια αυτή υποκρύπτει μια σκοπιμότητα, ώστε να μπορεί να ερμηνευθεί ο ορισμός κατά περίπτωση και κατά το δοκούν.

Την άποψη περί σκοπιμότητας φαίνεται να υποστηρίζει και η ΥΑ, αφού στο εγχειρίδιό της για τις διαδικασίες και τις προϋποθέσεις αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα, υπογραμμίζεται ότι λόγω των διακυμάνσεων στην ψυχροσύνθεση των ατόμων και στις περιστάσεις της κάθε υπόθεσης, ερμηνείες του τι συνιστά *δικαιολογημένο φόβο δίωξης* αναγκαστικά θα ποικίλλουν. Το ίδιο το εγχειρίδιο πάντως, αναγνωρίζει ότι δεν υπάρχει ένας καθολικά αποδεκτός ορισμός της δίωξης, και ότι οι διάφορες προσπάθειες διατύπωσης ενός τέτοιου ορισμού δεν έχουν στεφθεί με ιδιαίτερη επιτυχία. Έτσι, θέτει το άρθρο 33 της ΣτΓ ως βάση και συμπεραίνει ότι *δίωξη* θεωρείται γενικά μια απειλή κατά της ζωής ή της ελευθερίας ή οποιαδήποτε άλλη σοβαρή παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (UNHCR, 1992).

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, ως δίωξη καταλληλότερα ορίζεται η παρατεταμένη αποτυχία ή συστηματική μη επιθυμία της κρατικής προστασίας σε σχέση με τουλάχιστον ένα από τα βασικά δικαιώματα που αναγνωρίζονται από τη διεθνή κοινότητα (Haines, 2003). Ακόμα όμως και στην περίπτωση ορισμού της δίωξης εντός ενός πλαισίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι αιτήσεις ασύλου από γυναίκες πρόσφυγες ενδέχεται να μειονεκτούν. Τούτο μπορεί να συμβεί, αφού όπως έχει καταδείξει η φεμινιστική κριτική του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν ιστορικά και αυτά οριστεί βάσει του ανδρικού παραδείγματος, αγνοώντας τις εμπειρίες των γυναικών (Crawley and RWLG, 2001).

Γυναίκες σε όλο τον κόσμο υπόκεινται σε ένα ευρύ φάσμα διωκτικών πρακτικών που σχετίζονται με την κοινωνική, οικονομική και πολιτική τους κατάσταση, ως γυναίκες (Freedman, 2015). Ανάμεσα στις πρακτικές αυτές περιλαμβάνεται ο ακρωτηριασμός των γεννητικών οργάνων, ο εξαναγκαστικός γάμος αλλά και η αναγκαστική έκτρωση, η στείρωση, ο βιασμός (ιδιαίτερα σε περιόδους πολέμου και συγκρούσεων) και η ενδοοικογενειακή βία (Kim, 1994). Θα ήταν αδύνατο στον περιορισμένο χώρο της παρούσας εργασίας να αναλυθούν επαρκώς οι μορφές δίωξης και έμφυλης βίας στην οποία υπόκεινται γυναίκες και κορίτσια. Για το λόγο αυτό, και με σκοπό την καλύτερη δυνατή απεικόνιση των μορφών έμφυλης βίας, θα περιοριστούμε στην αναλυτικότερη εξέταση τριών βασικών παραδειγμάτων. Ενδεικτικά λοιπόν, θα αναλυθούν τα φαινόμενα της σεξουαλικής και της ενδοοικογενειακής βίας, καθώς και της «παραδοσιακής» πρακτικής του ακρωτηριασμού των γυναικείων γεννητικών οργάνων (ΑΓΓΟ).

2.1 Η εκδήλωση της σεξουαλικής βίας

Η σεξουαλική βία αποτελεί μια σοβαρή παράβαση του σαφώς παγιωμένου ανθρωπίνου δικαιώματος να μην υποβάλλεται κανείς σε σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία. Ωστόσο, έχει συχνά χαρακτηριστεί ως η τυχαία έκφραση της αυθόρμητης σεξουαλικής ορμής μεμονωμένων ανδρών προς τις γυναίκες ή ως κοινή και αναπόφευκτη μοίρα των γυναικών εντός μιας εμπόλεμης ζώνης (Macklin, 1998).

Ο βιασμός είναι η ίσως πιο συχνή μορφή σεξουαλικής βίας. Ωστόσο, ο όρος *σεξουαλική βία* αναφέρεται και σε άλλα εγκλήματα, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής ταπείνωσης, της καταναγκαστικής πορνείας και της εξαναγκασμένης εγκυμοσύνης (UN, 1998). Εδώ προκύπτει και ένα πρόβλημα το οποίο έχει γίνει αντικείμενο εκτεταμένης μελέτης, αφού πολλοί εμπλεκόμενοι στη διαδικασία χορήγησης ασύλου θεωρούν το βιασμό ως κάτι «προσωπικό» ή «θέμα ιδιωτικής φύσης» (Condon, 2002). Έτσι στην πράξη, ο βιασμός σε αρκετές περιπτώσεις λαμβάνει μια κανονικότητα αφού, κατά κάποιο τρόπο και ως ένα βαθμό, θεωρείται ως ένα εγγενές στοιχείο των σχέσεων ανδρών και γυναικών (Freedman, 2008).

2.1.1 Ο βιασμός ως μέθοδος βασανισμού

Σύμφωνα με το άρθρο 1 της Σύμβασης Κατά Των Βασανιστηρίων Και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας, «ο όρος *βασανιστήρια* σημαίνει κάθε πράξη με την οποία, σωματικός ή ψυχικός πόνος ή έντονη οδύνη επιβάλλονται με πρόθεση σ' ένα πρόσωπο από δημόσιο λειτουργό ή γενικότερα εκπρόσωπο ενός καθεστώτος ή με την ανοχή ή τη συννεοχή του προκειμένου να αποκτηθούν απ' αυτό ή από τρίτο πρόσωπο πληροφορίες ή ομολογίες, να τιμωρηθεί για μια πράξη που αυτό ή τρίτο πρόσωπο έχει διαπράξει ή είναι ύποπτο ότι την έχει διαπράξει, να εκφοβηθεί ή εξαναγκασθεί αυτός ή τρίτο πρόσωπο, ή για κάθε άλλο λόγο που βασίζεται σε διάκριση οποιασδήποτε μορφής» (OHCHR, 1987).

Συνεπώς, το πρώτο κριτήριο που μια πράξη βιασμού πρέπει να πληροί προκειμένου να εμπίπτει στο πεδίο ορισμού των βασανιστηρίων, όπως αυτά ορίζονται στην Σύμβαση, είναι να προκαλεί τον απαιτούμενο σωματικό ή ψυχικό πόνο ή την έντονη οδύνη που απαιτείται από αυτήν (McGlynn, 2008). Πράγματι, οι συνέπειες της σεξουαλικής βίας, συμπεριλαμβανομένου του βιασμού, είναι ιδιαιτέρως σοβαρές και μπορεί να είναι τόσο σωματικές, όσο και ψυχολογικές μα και κοινωνικές.

Οι σωματικές συνέπειες μπορεί να περιλαμβάνουν μόλυνση με τον ιό HIV ή άλλα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη ή διακοπή κύησης. Ακόμη όμως και στις περιπτώσεις που η σωματική βλάβη είναι ελάχιστη, το ψυχολογικό τραύμα είναι αναπόφευκτο. Η σεξουαλική βία συχνά επίσης έχει τραυματικές κοινωνικές

επιπτώσεις που μπορεί να εκτείνονται από την απόρριψη από το σύζυγο και τα άμεσα μέλη της οικογένειας, μέχρι και το στιγματισμό ή τον εξοστρακισμό από την ευρύτερη κοινότητα, ακόμη και μέχρι την τιμωρία με θάνατο του θύματος (Crawley and RWLG, 2001).

Το δεύτερο «εμπόδιο» στην αναγνώριση του βιασμού ως βασανιστηρίου είναι η επικρατούσα άποψη ότι ο βασανισμός είναι ζήτημα πολιτικό, ενώ η σεξουαλική βία όχι (McGlynn, 2008). Η κακοποίηση ωστόσο που υφίστανται οι γυναίκες δεν είναι ούτε τυχαία, ούτε μεμονωμένη. Η σεξουαλική κακοποίηση μπορεί να είναι συστηματική, να πραγματοποιείται σε ομαδική βάση και εν τέλει καθορίζεται από την κατανομή της εξουσίας ανάμεσα στα φύλα, χαρακτηριστικά που καθιστούν την φύση της σαφώς πολιτική (MacKinnon, 2007).

Τέλος, γενική απαίτηση των διεθνών ορισμών των βασανιστηρίων είναι και η έμμεση ή άμεση συμμετοχή του κράτους. Η διάπραξη βιασμού από έναν ιδιώτη προφανώς δεν πληροί αυτή την προϋπόθεση. Η ενδεχόμενη ατιμωρησία όμως, αποκαλύπτει την κρατική συνενοχή (McGlynn, 2008).

2.1.2 Ο βιασμός ως πολεμικό όπλο

Έρευνες έχουν καταδείξει ότι, κατά τον εικοστό αιώνα, η θέση των αμάχων έχει επιδεινωθεί σημαντικά. Πολύ περισσότερο, η θέση των άμαχων γυναικών, οι οποίες είναι και πιο πιθανό να υποστούν τις συνέπειες ενός πολέμου, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής βίας. Ο βιασμός συγκριμένα, ο οποίος υπήρξε ανέκαθεν ένα αποτελεσματικό όπλο, έγινε ένα συνειδητό μέσο κάμψης του ηθικού και εργαλείο καταστροφής του εχθρού (Niarchos, 1995).

Παρατηρώντας ιδιαίτερα την περίπτωση συγκρούσεων μεταξύ διαφορετικών εθνοτικών ομάδων, ο βιασμός θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως προϊόν τυφλής βίας, καθώς διαπράττεται συνειδητά από συγκεκριμένες ομάδες ανδρών κατά συγκεκριμένων ομάδων γυναικών - ήτοι τις γυναίκες του «εχθρού». Όπως εξηγεί η ερευνήτρια Alison (2007), σε περιόδους συγκρούσεων σχηματίζεται μια σειρά από δίπολα σε διάφορα επίπεδα. «Αρσενικό – θηλυκό» εντός της ίδιας ομάδας, «εμείς – αυτοί» ανάμεσα στις αντιμαχόμενες ομάδες, αλλά και «οι γυναίκες και οι άντρες μας» αντιπαραβάλλονται με τις «γυναίκες και

τους άνδρες τους». Τα σώματα των γυναικών καθίστανται πεδίο μάχης και τόπος και τρόπος εκδίκησης.

Η σεξουαλική βία εν καιρώ πολέμου συμβολίζει την κυριαρχία μιας ομάδας πάνω στην άλλη, ως μέσο τόσο για την κυριαρχία όσο και για την κάμψη του ηθικού των «άλλων» (Crawley and RWLG, 2001). Σε αρκετές περιπτώσεις, ο στρατιωτικοποιημένος κρατικός εθνικισμός όχι απλά επιτρέπει στους άνδρες να είναι βίαιοι, αλλά τους το υπαγορεύει. Στο πλαίσιο αυτό, οι άνδρες που αντιστέκονται στη σεξουαλική βία κατά την ένοπλη σύρραξη είναι ύποπτοι. Τίθεται υπό αμφισβήτηση όχι μόνο η αφοσίωση τους στο καθεστώς, αλλά και η ετεροφυλόφιλη αρρενωπότητά τους (Price, 2001).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα επιβεβαίωσης των παραπάνω αποτελεί ο πόλεμος στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Η σύγκρουση εδραίωσε την πεποίθηση περί απροσπέλαστων εθνοτικών διαφορών, με ταυτόχρονη όξυνση στην πόλωση ανάμεσα στα δύο φύλα. Τα τραγικά αποτελέσματα στη ζωή των γυναικών της περιοχής εκδηλώθηκαν με τη μορφή συστηματικών και μαζικών βιασμών, εξαναγκασμένων κυοφοριών και αναγκαστικής μητρότητας. Οι παραβιάσεις αυτές δεν υπήρξαν αδιάκριτες, αλλά είχαν στο στόχαστρο τους τις αντίπαλες εθνοτικές ομάδες (Alison, 2007).

Στα ίδια συμπεράσματα κατέληξε και η διεθνής ομάδα ιατρών εμπειρογνομόνων που έστειλε ο Tadeusz Mazowiecki, Ειδικός Εισηγητής για την Κατάσταση των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων στο έδαφος της πρώην Γιουγκοσλαβίας, τον Ιανουάριο του 1993. Διαπιστώθηκε λοιπόν ότι ο βιασμός είχε χρησιμοποιηθεί ως μέσο εθνοκάθαρσης στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και την Κροατία, και ότι τα πρόσωπα σε θέσεις εξουσίας δεν φαινόταν να έχουν κάνει καμία προσπάθεια να αποτρέψουν τις παραβιάσεις (UN Division for the Advancement of Women, 1998).

Σε αυτό το σημείο, πρέπει να αναγνωριστεί ότι έχει σημειωθεί πρόοδος στο διεθνές δίκαιο, όσον αφορά στην αναγνώριση του βιασμού ως έγκλημα πολέμου. Ωστόσο, αυτή η νομολογική αναγνώριση εξακολουθεί να έχει μικρή επίδραση στην πραγματικότητα χιλιάδων γυναικών-θυμάτων εμπόλεμης σεξουαλικής βίας. Ίσως έτσι εξηγείται γιατί όταν οι γυναίκες αυτές αναζητούν διεθνή προστασία, τα αιτήματά τους μπορούν ακόμα να απορριφθούν (Freedman, 2015).

2.2 Η ενδοοικογενειακή βία

Πρόκειται για την ίσως πιο διαδεδομένη μορφή βίας κατά των γυναικών. Το αρμόδιο Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τις Γυναίκες εκτιμά ότι το 35% των γυναικών παγκοσμίως έχει βιώσει σε κάποια στιγμή της ζωής του σωματική ή και σεξουαλική βία από σύντροφο ή από κάποιον τρίτο (UN Women), ενώ το 38% των δολοφονιών με θύματα γυναίκες διαπράττονται από το σύντροφο τους (WHO, 2013). Ωστόσο, ορισμένες εθνικές μελέτες, αναφέρουν ότι τα ποσοστά των γυναικών που έχουν υποστεί σωματική ή και σεξουαλική βία από τον σύντροφό τους στη διάρκεια της ζωής τους είναι πολύ υψηλότερα, αγγίζοντας έως και το 70% (UN Women). Εν πάση περιπτώσει, όπως εύστοχα σημειώνουν οι Stairs και Pope (1990) , εν τέλει η συχνότητα εμφάνισης του φαινομένου σε μεμονωμένες χώρες είναι μάλλον λιγότερο σημαντική από την κατανόηση του σχεδόν καθολικού χαρακτήρα της ενδοοικογενειακής βίας.

Η έμφυλη αυτή μορφή κακοποίησης έχει αρχίσει να αναγνωρίζεται ως ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παρ' όλα αυτά, παραμένει στο περιθώριο του δικαίου ασύλου, αφού η βία που εκδηλώνεται μέσα στην οικογένεια συχνά θεωρείται «θέμα ιδιωτικής φύσεως» (Macklin, 1998). Όπως συμβαίνει και με άλλες μορφές έμφυλης βίας, η ενδοοικογενειακή βία είναι τόσο εκτεταμένη και «συνήθης», που σχεδόν αγνοείται στις διαδικασίες χορήγησης ασύλου, ακόμα και όταν είναι προφανές ότι η προστασία του κράτους δεν είναι διαθέσιμη (Ibid). Έτσι, αποδίδεται στην ενδοοικογενειακή βία μια κανονικότητα, αποτέλεσμα της επικρατούσας ιδεολογίας που αρνείται να την αντιμετωπίσει ως αποτέλεσμα της κοινωνικής ανισότητας μεταξύ των δύο φύλων (Freedman, 2015).

Ο δυτικός φιλελεύθερος τρόπος σκέψης ορίζει ότι στην ιδιωτική σφαίρα ανήκουν όλα όσα δεν ρυθμίζονται από το κράτος. Από αυτό τον ορισμό προκύπτει η προβληματική θεώρηση της δίωξης των γυναικών, αφού μια γυναίκα βιώνει διώξεις, που συνήθως, λαμβάνουν χώρα εντός του «άβατου» της ιδιωτικής σφαίρας (Kim, 1994). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της εσφαλμένης διάκρισης στην ιδιωτική και δημόσια σφαίρα αποτελεί το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας. Η συντροφική βία ή οικεία βία, όπως την αποκαλεί η Copelon (2003), θεωρείται εσωτερικό ζήτημα. Αυτό ως ένα βαθμό δικαιολογείται, αφού αυτή η μορφή βίας όχι μόνο λαμβάνει χώρα εντός των «ερών ορίων»

της οικογένειας, αλλά διαπράττεται και από τα ίδια τα μέλη της. Συνεπώς, για πολλούς, γίνεται για κάποιο λόγο αντιληπτή ως λιγότερο σοβαρή από ό, τι άλλες μορφές βίας, οι οποίες λαμβάνουν χώρα στη δημόσια σφαίρα (Copelon, 1994).

Η αποδόμηση της διχοτομίας δημόσιου - ιδιωτικού διχοτομία κρίνεται σε αυτή την περίπτωση απαραίτητη, αφού θα μπορούσε να αναδείξει και τον σκιώδη ρόλο που συχνά παίζει το κράτος στην διαμόρφωση των συνθηκών υπό τις οποίες λαμβάνει χώρα η ενδοοικογενειακή βία. Η βία εντός της οικογένειας δεν λαμβάνει χώρα σε κενό, αντίθετα η θέση και η λύτρωση των θυμάτων επηρεάζεται από τους νόμους, την ορθή επιβολή αυτών αλλά και τα κοινωνικά ήθη που προκύπτουν εν μέρει από την ύπαρξη ή την έλλειψη αυτών των νόμων (Stairs and Pope, 1990). Η ενδοοικογενειακή βία είναι μια μορφή συστημικής έμφυλης βίας, η οποία μπορεί να λάβει διαστάσεις δίωξης και συνεπώς αφορά το δίκαιο ασύλου.

2.3 Ο ακρωτηριασμός γυναικείων γεννητικών οργάνων (ΑΓΓΟ)

Ως ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων εννοείται «μια σειρά διαφορετικών πρακτικών που μεταβάλλουν σκόπιμα ή προκαλούν τραυματισμό των γυναικείων γεννητικών οργάνων για μη ιατρικούς λόγους» (WHO, 2017). Σύμφωνα με πρόσφατες εκτιμήσεις, που δημοσιεύθηκαν εντός του 2016 ενόψει της Διεθνούς Ημέρας Μηδενικής Ανοχής απέναντι στον Ακρωτηριασμό των Γυναικείων Γεννητικών Οργάνων (6 Φεβρουαρίου), τουλάχιστον 200 εκατομμύρια γυναίκες και κορίτσια, εν ζωή, έχουν υποστεί την συγκεκριμένη πρακτική, σε 30 χώρες. Στις περισσότερες από αυτές τις χώρες, η πλειοψηφία των κοριτσιών υπέστη τον ακρωτηριασμό πριν την ηλικία των 5 ετών (UN Women, 2017).

Παρά το γεγονός ότι η πρακτική του ακρωτηριασμού των γυναικείων γεννητικών οργάνων έχει αποτελέσει αντικείμενο πλήθους διεθνών εκστρατειών, με στόχο τον τερματισμό της, η σημειούμενη πρόοδος είναι ανεπαρκής, αφού δεν μπορεί να συμβαδίσει με την αύξηση του πληθυσμού. Ανησυχητικά είναι επίσης και τα στοιχεία που δείχνουν, ότι σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως στο Σουδάν, η πρακτική εξαπλώνεται ευρύτερα.

Η πρακτική του Female Genital Mutilation (FGM) περιλαμβάνει την αφαίρεση και βλάβη υγιούς και φυσιολογικού γυναικείου γεννητικού ιστού, παρεμβαίνοντας έτσι με τις φυσικές λειτουργίες των κοριτσιών και τα σώματα των γυναικών. Οι κίνδυνοι αυξάνουν ανάλογα με το βαθμό παρεμβατικότητας της ακολουθούμενης διαδικασίας. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας όμως, οι άμεσες επιπλοκές μπορεί να περιλαμβάνουν: έντονο πόνο, ακατάσχετη αιμορραγία, λοίμωξη, σοκ αλλά και θάνατο. Ενώ οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις μπορεί να περιλαμβάνουν: προβλήματα του ουροποιητικού συστήματος, αυξημένο κίνδυνο επιπλοκών κατά τον τοκετό καθώς και ψυχολογικά προβλήματα, όπως κατάθλιψη ή διαταραχή μετά-τραυματικού στρες (WHO, 2017).

Τα περισσότερα άτομα που προέρχονται από κοινότητες που τελούν ΑΓΓΟ, έχουν παραπάνω από έναν λόγο για να δικαιολογούν την πρακτική, ωστόσο, το μοτίβο που επανέρχεται είναι η εξάλειψη της γυναικείας σεξουαλικότητας και της σεξουαλικής δραστηριότητας (Diallo, 2004). Το επιχείρημα που αναπτύσσεται πιο συχνά υπέρ του ΑΓΓΟ, είναι ο έλεγχος της γυναικείας σεξουαλικότητας. Οι ακριβείς επεξηγήσεις μπορεί να διαφέρουν από τη μία κοινότητα στην άλλη: η ανάγκη της εξάλειψης μίας εκ φύσεως πληθωρικής θηλυκής σεξουαλικότητας, ώστε να διατηρηθεί η πίστη εντός του γάμου, η επιθυμία της ενίσχυσης και της διατήρησης των γυναικείων χαρακτηριστικών της αγνότητας και της καθαρότητας, η ανάγκη της εξουδετέρωσης του «αρσενικού» μέρους από το γυναικείο σώμα, η ανάγκη της μείωσης της γυναικείας σεξουαλικής ευχαρίστησης η οποία, σε αντίθεση με τη σεξουαλική ευχαρίστηση των ανδρών, θεωρείται απρεπής. Με λίγα λόγια, στις κοινότητες που τελούν ΑΓΓΟ, η ανάγκη της παρεμπόδισης και του ελέγχου της γυναικείας σεξουαλικής ζωής, που είναι και η πρωταρχική λειτουργία του ΑΓΓΟ, κατέχει ύψιστη σημασία.

Στις κοινότητες όπου τελείται ο ΑΓΓΟ, ο γάμος συνήθως θεωρείται το μόνο κατάλληλο πλαίσιο για τη σεξουαλική ζωή και ο ΑΓΓΟ αποτελεί μέσο ελέγχου της σεξουαλικότητας των γυναικών πριν και κατά τη διάρκεια του γάμου. Αυτή η άποψη σχετίζεται με τις διαφορετικές αντιλήψεις για τη σεξουαλικότητα των ανδρών έναντι της σεξουαλικότητας των γυναικών. Για τους άνδρες, η σεξουαλική ευχαρίστηση συχνά θεωρείται εκδήλωση αρρενωπότητας και εξουσίας και αποτελεί σημαντικό κομμάτι της ιδιωτικής μα και της κοινωνικής τους ζωής. Αντιθέτως, ο αισθησιασμός, η σεξουαλικότητα και η ευχαρίστηση

των γυναικών θεωρούνται χαρακτηριστικά διαστροφής, τα οποία, αν δεν παρακολουθούνται στενά, μπορούν να υποσκάψουν τα θεμέλια ενός γάμου και να υπονομεύσουν την ίδια την εξουσία των ανδρών σε μία οικογένεια ή/και στην κοινωνία ευρύτερα.

Η γυναικεία σεξουαλικότητα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον αναπαραγωγικό ρόλο των γυναικών και με τα «φυσικά» χαρακτηριστικά της δοτικότητας και της παροχής ευχαρίστησης. Από αυτή την οπτική, η σεξουαλική ευχαρίστηση των γυναικών, συχνά θεωρείται παρέκκλιση από την κοινωνική υποχρέωση της φροντίδας του νοικοκυριού και της ανατροφής των παιδιών. Επιπλέον, δεδομένου ότι η ανεξέλεγκτη αρρενωπότητα των ανδρών είναι αποδεκτή, επαφίεται στις γυναίκες να αποφεύγουν να γίνονται θύματα των σεξουαλικών ορμών τους. Δηλαδή, μέσω του ΑΓΓΟ, οι γυναίκες μπορούν εξίσου να ελέγχουν τους άνδρες, καθώς εκείνοι θα έχουν λιγότερες σεξουαλικές απαιτήσεις από αυτές (Diallo, 2004).

Όσο και να προκαλεί εντύπωση, η βούληση να ελέγχεται η γυναικεία επιθυμία και σεξουαλικότητα έχει υπάρξει και παραμένει συνηθισμένη σε κοινωνίες σε όλο τον κόσμο, ακόμη και στις πιο «πολιτισμένες». Για παράδειγμα, σε κάποιες κλινικές πλαστικής χειρουργικής πραγματοποιούνται επεμβάσεις ανάπλασης του παρθενικού υμένα (παρθενορραφή), ιδίως στις Ηνωμένες Πολιτείες, στη Νότια Κορέα και στη Δυτική Ευρώπη. Στόχος είναι, η διασφάλιση της αιμορραγίας κατά τη συνουσία μετά το γάμο, γεγονός που θεωρείται τεκμήριο παρθενίας σε κάποιους πολιτισμούς. Στις μεσογειακές-ευρωπαϊκές χώρες, η παρθενία υπήρξε στο παρελθόν προϋπόθεση γάμου, από την οποία συχνά εξαρτιόταν ο σεβασμός προς ολόκληρη την οικογένεια. Μέχρι πολύ πρόσφατα, οι οικογένειες επιδείκνυαν τα ματωμένα σεντόνια μετά την πρώτη νύχτα του γάμου για να (από)δείξουν στην τοπική κοινότητα ότι η νύφη ήταν όντως παρθένα.

Η μετανάστευση ενέχει μία διαδικασία βαθιάς αλλαγής στις υλικές συνθήκες του ατόμου αλλά και στην κατασκευή των ταυτοτήτων των μεταναστών-στριών. Η εμπειρία με τις μεταναστευτικές κοινότητες δείχνει ότι κατά τη διαδικασία της μετανάστευσης, οι έμφυλοι ρόλοι και οι ταυτότητες μπορεί να αλλάξουν εν μέρει ή και να επαναπροσδιοριστούν εντελώς. Τα τελευταία χρόνια, η διεθνής ερευνητική κοινότητα εστιάζει όλο και περισσότερο στη σχέση μετανάστευσης και ΑΓΓΟ. Ωστόσο, ακόμα δεν

είναι σαφές εάν το φαινόμενο της κινητικότητας των μεταναστών-στριών αποτελεί μία εμπειρία απόκτησης δύναμης, όσον αφορά την «αποβολή» πολιτισμικά καταπιεστικών κανόνων, ή έναν τρόπο με τον οποίο η παράδοση/ο πολιτισμός ενισχύεται στο πλαίσιο μίας απόπειρας να διατηρηθούν οι δεσμοί με την πατρίδα.

Από τη μία πλευρά, η παράδοση μπορεί να παίζει τότε έναν ιδιαίτερα σημαντικό και καθησυχαστικό ρόλο στο πλαίσιο της ανατροφής ενός παιδιού και ιδίως μίας κόρης. Από την άλλη πλευρά, πολλές μελέτες έχουν διαπιστώσει ότι μπορεί οι μετανάστες-στρίες στην Ευρώπη και τα παιδιά τους να είναι λιγότερο πιθανό να προβούν σε ΑΓΓΟ από τη στιγμή που δεν θα τους ασκείται κοινωνική πίεση όπως την βιώνουν στη χώρα προέλευσής. Ως εκ τούτου, η επιτυχία των προσπαθειών να εξαλειφθεί ο ΑΓΓΟ, εξαρτάται από τις προσπάθειες των κοινοτήτων που τον τελούν ανά τον κόσμο. Στην περίπτωση που τα μέλη των μεταναστευτικών κοινοτήτων έχουν πειστεί για τα οφέλη της εγκατάλειψης του ΑΓΓΟ, μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο για την αλλαγή της νοοτροπίας στις χώρες προέλευσής τους.

Ο ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων, όπως και η αναγκαστική στείρωση, σε αντίθεση με τις περισσότερες από τις άλλες μορφές δίωξης, συνεχίζουν να διώκουν το θύμα και πέρα από την αρχική πράξη. Άτομα που έχουν υποβληθεί σε αναγκαστική στείρωση δεν είναι σε θέση να τεκνοποιήσουν για το υπόλοιπο της ζωής τους και τα θύματα της πρακτικής FGM στερούνται τουλάχιστον ορισμένες πτυχές της σεξουαλικότητάς τους για το υπόλοιπο της ζωής τους (Gupta, 2008).

2.4 Ο προβληματισμός περί πολιτιστικού συσχετισμού

Ένα ακόμα εμπόδιο στην αναγνώριση ορισμένων έμφυλων μορφών δίωξης στο πλαίσιο του εκ της ΣτΓ ορισμού και των υφιστάμενων ερμηνειών του, είναι το γεγονός ότι διωκτικές πρακτικές, που ενδεχομένως είναι πιο διαδεδομένες σε χώρες του αποκαλούμενου «τρίτου κόσμου», αποδίδονται σε «πολιτισμικές διαφορές» και ως εκ τούτου θεωρούνται ως μέρος της τάξης πραγμάτων (Freedman, 2008).

Η πρακτική του ακρωτηριασμού των γυναικείων γεννητικών οργάνων για παράδειγμα, πολλές φορές θεωρείται ότι προκύπτει από ισλαμικές θρησκευτικές αντιλήψεις και

πρακτικές, ενώ στην πραγματικότητα, δεν έχει άμεση σχέση με το Ισλάμ, και εμφανίζεται και σε μη μουσουλμανικές κοινωνίες της Αφρικής εφαρμοζόμενοι τόσο από Μουσουλμάνους όσο και από Χριστιανούς και Ανιμιστές (Stop FGM Middle East, 2003). Έρευνα που διεξήχθη στο Μαλί δείχνει μάλιστα, ότι η αιτιολόγηση που δίδεται για τη συνεχιζόμενη πρακτική του FGM δεν είναι θρησκευτική, αλλά αφορά στον έλεγχο της σεξουαλικής επιθυμίας των γυναικών και αποσκοπεί στο να εξασφαλίσει τη συμμόρφωση τους με τις κοινωνικές νόρμες ενδεδειγμένης συμπεριφοράς, όπως η αγνότητα και η αυτοσυγκράτηση (Freedman, 2015).

Όποια και αν είναι η πηγή της πρακτικής πάντως, το αποτέλεσμα παραμένει το ίδιο. Στο πλαίσιο της υπεράσπισης του πολιτιστικού σχετικισμού, οι φωνές για παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών καταπνίγονται με επιχειρήματα όπως ότι για αυτές τις γυναίκες αυτός είναι ο «κλήρος τους στη ζωή» ή η εθνοτική πολιτισμική παράδοση (Kim, 1994). Όμως, όπως επισημαίνει και ο νομικός, με ειδικότητα στα ανθρώπινα δικαιώματα, Shestack (2000), ο πόνος και η κακοποίηση δεν είναι πολιτισμικά αυθεντικές αξίες. Ως εκ τούτου, δεν μπορούν να δικαιολογηθούν στο όνομα του πολιτιστικού σχετικισμού.

Το δικαίωμα στην ασφάλεια, την αξιοπρέπεια, η απαγόρευση των βασανιστηρίων και της σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας δεν έχουν πολιτιστική προέλευση, αλλά πηγάζουν από την ιδιότητα του ατόμου ως ανθρώπου. Σύμφωνα, δε, με τις Valji και De la Hunt (2003), «το επιχείρημα του πολιτιστικού σχετικισμού αξιολογεί το δικαίωμα της κοινότητας, της φυλής ή του κράτους πάνω από το δικαίωμα των γυναικών στη ζωή, την σωματική ακεραιότητα, και πάνω απ' όλα, στην επιλογή».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Η έμφυλη βία με θύτη το κράτος

Χαρακτηριστικό παράδειγμα κρατικά μονιμοποιημένης έμφυλης βίας αποτελεί η σεξουαλική και σωματική κακοποίηση που διαπράττονται σε βάρος των γυναικών, από μέλη των στρατιωτικών δυνάμεων ή άλλων εκπροσώπων του κράτους (Schenk, 1994). Η Διεθνής Αμνηστία συχνά παρουσιάζει στοιχεία για τη βία εις βάρος των υπό κράτηση γυναικών, όπου αναδεικνύεται μια ανισορροπία δύναμης μεταξύ κρατουμένων και φρουρών. Έτσι, δημιουργείται μια εξάρτηση των κρατουμένων από τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους, που ενέχει και την σωματική βία ή τη σεξουαλική κακοποίηση αυτών των γυναικών.

Ο λόγος για αυτό είναι ότι οι έγκλειστες γυναίκες, και ιδιαίτερα σε περιοχής εμπόλεμης σύρραξης, είναι μάλλον αόρατες στα μάτια της κοινής γνώμης. Σπάνιες και σποραδικές οι αντιδράσεις για φυλακίσεις γυναικών που συνοδεύονται από την «ποινή» της σωματικής ή/και της σεξουαλικής κακοποίησης (Amnesty International, 2016). Παράλληλα, το διπολικό μοντέλο δημόσιου και ιδιωτικού στην ερμηνεία του δικαίου ασύλου είναι τόσο γερά εδραιωμένο, που ακόμα και πράξεις που διαπράττονται από εκπροσώπους των κρατικών αρχών δεν αποδίδονται στις αρχές, αλλά μπορεί να απορρίπτονται ως ιδιωτικές (Crawley and RWLG, 2001).

3.1 Η διακριτική νομοθεσία εις βάρος των γυναικών

Σε πολλές περιπτώσεις, αιτούσες άσυλο επικαλούνται δίωξη στη χώρα καταγωγής που απορρέει από την διακριτική εις βάρος τους αντιμετώπιση από το κράτος. Το αίτημα ασύλου δεν μπορεί να βασίζεται αποκλειστικά και μόνο στο γεγονός ότι η αιτούσα υπόκειται σε μια πολιτική ή νομοθεσία στην οποία αντιτίθεται. Αντίθετα, θα πρέπει να αποδειχθεί είτε ότι η πολιτική ή ο νόμος είναι εγγενώς διωκτικός, είτε ότι χρησιμοποιείται ως μέσο δίωξης για έναν από τους λόγους της Σύμβασης. Εναλλακτικά, θα πρέπει να υπάρξει επαρκής επιχειρηματολογία ότι ενώ η εν λόγω πολιτική έχει θεμιτούς στόχους, δηλαδή ότι εφαρμόζεται με διωκτικό τρόπο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η πολιτική του ενός παιδιού (one child policy), που εφαρμοζόταν μέχρι πρότινος στην Κίνα. Ο σκοπός της πολιτικής, ήτοι ο έλεγχος του συνεχώς αυξανόμενου πληθυσμού, μπορεί να

θεωρηθεί μεν θεμιτός, τα μέσα εφαρμογής της πολιτικής όμως, όπως οι αναγκαστικές αμβλώσεις και στειρώσεις, αποτελούσαν καταφανώς διωκτικές πρακτικές.

Επίσης, είναι πιθανό η ποινή για τη μη συμμόρφωση με την πολιτική ή το νόμο να είναι δυσανάλογα σοβαρή. Για παράδειγμα, πολλές συζητήσεις έχουν γίνει κατά καιρούς για την τιμωρία που επιφυλάσσεται στις γυναίκες, που δεν συμμορφώνονται με τους ισλαμικούς νόμους σχετικά με την κατά τόπους υποχρεωτική χρήση της μαντίλας (Haines, 2003).

3.2 Μη κρατικοί δράστες δίωξης

Προκειμένου να αναγνωριστεί ως δικαιούχος διεθνούς προστασίας, ο αιτών οφείλει να είναι σε θέση να πείσει όχι μόνο ότι διακατέχεται από βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης αλλά και ότι έχει ήδη ή πρόκειται να υποστεί «σοβαρή βλάβη», είτε από το ίδιο το κράτος είτε από μη κρατικό φορέα, τον οποίο το κράτος δεν μπορεί ή/και δεν επιθυμεί να ελέγξει (Crawley and RWLG, 2001). Οι παραβιάσεις των δικαιωμάτων των γυναικών που απορρέουν από πολιτιστικές και κοινωνικές νόρμες δεν έχουν πάντα σαν άμεσα υποκείμενά τους το κράτος ή τους εκπροσώπους του. Συχνά οι ένοχοι είναι «μέλη του γενικού πληθυσμού» (Schenk, 1994).

Σε ορισμένες κοινωνίες, ορισμένες μορφές βίας κατά των γυναικών μπορεί επίσημα να καταδικάζονται ή να θεωρούνται ακόμα και παράνομες, αλλά στην πραγματικότητα είναι βαθειά ενδημικές. Οι μορφές κακοποίησης και εκμετάλλευσης ενδέχεται να είναι συστημικές ή τόσο πολιτισμικά αποδεκτές, έτσι ώστε οι τοπικές αρχές να συμμετέχουν (Department of Immigration and Multicultural Affairs of Australia, 1996).

Κατά καιρούς, γίνονται εκκλήσεις, στις κυβερνήσεις συγκεκριμένων κρατών, για αναγνώριση των δικαιωμάτων των γυναικών ως θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η φεμινίστρια Charlotte Bunch (1990) ισχυρίζεται ότι η απάντηση που δίδουν αυτές οι κυβερνήσεις δεν είναι παρά «μια σειρά από δικαιολογίες γιατί αυτό δεν μπορεί να γίνει». Για κάποιους οι διακρίσεις λόγω φύλου είναι ζητήματα μικρότερης σημασίας, ενώ για κάποιους άλλους η κακοποίηση των γυναικών, ενώ είναι ζήτημα λυπηρό, είναι ταυτόχρονα ζήτημα πολιτιστικό, ιδιωτικό ή ατομικό και σίγουρα όχι πολιτικό. Ακόμα και όταν η

κακοποίηση των γυναικών αναγνωρίζεται, χαρακτηρίζεται ως αναπόφευκτη ή τόσο εκτεταμένη, ώστε η εξέταση τρόπου επίλυσης είναι μάταιη.

Το κράτος έχει καθήκον να προστατεύει τα βασικά δικαιώματα των πολιτών. Όχι μόνο προστασία των δικαιωμάτων από το ίδιο το κράτος, αλλά και από ιδιωτικούς φορείς. Ένα άτομο έχει το δικαίωμα να αναζητήσει προστασία με τη μορφή αναγνώρισης του καθεστώτος διεθνούς προστασίας, στην περίπτωση που το κράτος παραβιάζει τα θεμελιώδη δικαιώματά του, σύμφωνα με όσα ορίζονται στη Σύμβαση του 1951. Ομοίως, και όταν το ίδιο το κράτος αποδειχθεί απρόθυμο ή αδυνατεί να προστατεύσει τα δικαιώματα του ατόμου από τρίτους, μη κρατικούς φορείς. Παρόλο που η αρχή αυτή εξελίχθηκε χωρίς ιδιαίτερη προσοχή στα ζητήματα φύλου, έχει ιδιαίτερο αντίκτυπο σε αυτά (Macklin, 1998).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Η σύνδεση του λόγου δίωξης με το φύλο

Στη συνήθη διαδικασία εξέτασης μιας αίτησης ασύλου, ο αρμόδιος υπάλληλος οφείλει να αιτιολογήσει επαρκώς την ύπαρξη ή μη του συνδέσμου μεταξύ ενός εκ της ΣτΓ λόγων και της υφιστάμενης δίωξης (Musalo, 2003). Η αμερικανίδα ακαδημαϊκός Caren Musalo ισχυρίζεται ότι σε περιπτώσεις αιτήσεων ασύλου από γυναίκες, όπου ως λόγος δίωξης επικαλείται η έμφυλη δίωξη, δικαστές και αρμόδιοι υπάλληλοι υπήρξαν διστακτικοί στην αποδοχή της αιτιώδους συνάφειας μεταξύ του φύλου της αιτούσας και της βλάβης που υπέστη. Στο πλαίσιο αυτό, μελετητές και υποστηρικτές του φεμινισμού έχουν επικρίνει τόσο τη Σύμβαση του 1951 για τους Πρόσφυγες, όσο και τις επιμέρους εθνικές νομοθεσίες περί ασύλου για την παράλειψη αναγνώρισης του φύλου ως λόγο δικαιολογημένου και βάσιμου φόβου δίωξης. Αρκετοί μάλιστα ειδικοί έχουν ζητήσει την προσθήκη του φύλου ως λόγου δίωξης στον ορισμό του πρόσφυγα (Crawley and RWLG, 2001).

Για την αποδοχή αιτήσεων ασύλου που αναφέρουν λόγο δίωξης που σχετίζεται με το φύλο, οι σημερινές εθνικές πρακτικές υποδεικνύουν διαφορετικούς τρόπους προσέγγισης. Σύμφωνα με τον πρώτο, που είναι και ο πιο συχνά εφαρμοζόμενος μα και ο πιο «ασφαλής» για τους εμπλεκόμενους υπαλλήλους, η έμφυλη βία που υπέστησαν οι αιτούσες αποδίδεται στην συμμετοχή τους σε «ιδιαιτέρη κοινωνική ομάδα» (Kim, 1994).

Στο δεύτερο τρόπο προσέγγισης, επειδή οι γυναίκες συχνά δεν διώκονται επειδή είναι γυναίκες, αλλά επειδή αρνούνται να συμπεριφερθούν ως «καθώς πρέπει» γυναίκες, σύμφωνα με τα εκάστοτε εθνικά πρότυπα, εγείρεται ζήτημα το οποίο είναι το δίχως άλλο πολιτικής φύσης (Crawley and RWLG, 2001). Σε αυτές τις περιπτώσεις, προτείνεται η εξέταση των αιτημάτων ασύλου υπό το φως της δικαιολογητικής βάσης των πολιτικών πεποιθήσεων των αιτουσών.

Επίσης, έχουν προταθεί τόσο η προσθήκη του φύλου στους πέντε απαριθμημένους λόγους της Σύμβασης, όσο και ο επαναπροσδιορισμός της έννοιας της δίωξης μέσω της φιλελευθεροποίησης του τρόπου κατασκευής των πέντε ήδη απαριθμημένων λόγων της φυλής, της θρησκείας, της εθνικότητας, της συμμετοχής σε μια κοινωνική ομάδα, και των πολιτικών πεποιθήσεων (Kim, 1994). Οι υποστηρικτές της τελευταίας αυτής πρότασης θεωρούν ότι η συνήθης έννοια του άρθρου 1(A) της Σύμβασης του 1951, στο πλαίσιο και υπό το φως του αντικειμένου και του σκοπού της Σύμβασης, όπως υπαγορεύει το αρ. 31

της Σύμβασης της Βιέννης περί του Δικαίου των Συνθηκών (1969), οδηγεί αναπόδραστα στο συμπέρασμα ότι η ΣτΓ προστατεύει τόσο τις γυναίκες όσο και τους άνδρες και ότι, επομένως, πρέπει να ερμηνεύεται λαμβάνοντας υπόψη τον παράγοντα φύλο (Haines, 2003). Την άποψη αυτή φαίνεται ότι συμμερίζονται και οι διάφορες κατευθυντήριες οδηγίες, ελάχιστες εκ των οποίων δεν έχουν, έστω και ανεπίσημα, προχωρήσει στην προσθήκη του φύλου ως επιπλέον λόγου δίωξης. Αντίθετα, ενθαρρύνουν τις αρμόδιες αρχές στην αξιολόγηση του παράγοντα *φύλο*, στην κατά περίπτωση διαδικασία σύνδεσης της επικαλούμενης δίωξης με έναν με τους λόγους της ΣτΓ (Macklin, 1998).

Σε διεθνές επίπεδο, οι канаδικές κατευθυντήριες οδηγίες, για παράδειγμα, υποδεικνύουν, ότι παρά το γεγονός ότι το φύλο δεν απαριθμείται ρητά ως ένας από τους λόγους για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα, ο ορισμός της ΣτΓ μπορεί ορθώς να ερμηνευθεί ως παρέχων προστασία για τις γυναίκες που αποδεδειγμένα διακατέχονται από βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης, που σχετίζεται με το φύλο, σε σύνδεση με έναν εκ των αναφερόμενων στη ΣτΓ λόγων (Immigration and Refugee Board of Canada, 1996). Αντίστοιχα, και σύμφωνα με τις αυστραλιανές οδηγίες, σημειώνεται ότι «αν και οι εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές δεν υποστηρίζουν την προσθήκη του φύλου ως πρόσθετου λόγου στον ορισμό της Σύμβασης για τους Πρόσφυγες», ωστόσο δέχονται ότι το φύλο μπορεί να επηρεάσει ή να υπαγορεύσει το είδος της δίωξης ή της βλάβης που υπέστη η αιτούσα, αλλά και τους λόγους της μεταχείρισης αυτής (Department of Immigration and Multicultural Affairs of Australia, 1996).

4.1 Η συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα

Η Saron Pickering, καθηγήτρια στο Monash University της Μελβούρνης, θέλησε να ερευνήσει πως αξιολογήθηκε ο παράγοντας *φύλο* σε αιτήσεις ασύλου, όπου η έμφυλη δίωξη εντάχθηκε στον όρο *ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα*. Έτσι, αξιολόγησε 25 αποφάσεις του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου για θέματα ασύλου της Αυστραλίας. Σύμφωνα με τα συμπεράσματά της, η χρήση της έννοιας της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας ήταν πιο επιτυχημένη στις περιπτώσεις που συνδυάστηκε με μια ακόμη δικαιολογητική βάση, όπως οι πολιτικές πεποιθήσεις ή η θρησκεία. Αυτό υποδηλώνει ότι η έννοια της ιδιαίτερης

κοινωνικής ομάδας παραμένει σχετικά υποανάπτυκτη, ως νομική βάση, στις περιπτώσεις έμφυλης δίωξης. Παρόλα αυτά, πολλές φορές αποτελεί τη μόνη διέξοδο για την αναζήτηση προστασίας και συνεπώς παραμένει μια δικαιολογητική βάση πάνω στην οποία είναι «επισφαλώς τοποθετημένη» η αναγνώριση πολλών μορφών έμφυλης δίωξης (Pickering, 2010). Η συμμετοχή σε μια ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα μπορεί να σκιαγραφηθεί με τρία εργαλεία. Τα προστατευόμενα χαρακτηριστικά, την κοινωνική οριοθέτηση και την κοινωνική προβολή (Marouf, 2008).

Σύμφωνα με την προσέγγιση των «προστατευόμενων χαρακτηριστικών», μια «ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα» ορίζεται αποκλειστικά βάσει της ύπαρξης ενός αμετάβλητου χαρακτηριστικού, ήτοι ενός χαρακτηριστικού που το άτομο είτε δεν μπορεί είτε δεν θα έπρεπε να υποχρεούται να αλλάξει, διότι είναι θεμελιώδες για την ταυτότητα ή τη συνείδηση του (Ibid). Από την άλλη, η «κοινωνική οριοθέτηση», όπως ερμηνεύεται από την ΥΑ, εξετάζει κατά πόσο τα μέλη μιας ομάδας μοιράζονται ένα κοινό χαρακτηριστικό που είναι γνωστό ότι υπάρχει στην κοινωνία και με κάποιο τρόπο τα διαφοροποιεί ή τα διακρίνει από την κοινωνία στο σύνολό της, αλλά δεν απαιτείται να είναι ορατό με γυμνό μάτι ή εύκολα αναγνωρίσιμο (Lobo, 2012). Τέλος, οι υποστηρικτές της «κοινωνικής ορατότητας» θεωρούν, ότι δεν αρκεί μια ομάδα να γίνεται αντιληπτή από την κοινωνία ως τέτοια, αλλά ότι πρέπει επιπροσθέτως τα μέλη της να είναι ορατά στην ευρύτερη κοινωνία (UNHCR, 2007).

4.1.1 Η ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα που προσδιορίζεται από την δίωξη των μελών της

Ένας ακόμα προβληματισμός που σχετίζεται με την επίκληση της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας ως λόγο δίωξης, αφορά σε αιτήματα ασύλου με έμφυλο χαρακτήρα. Σε αυτές τις περιπτώσεις, υπάρχει η δυνατότητα ορισμού της ομάδας βάσει της δίωξης που υφίστανται τα μέλη της.

Από την άλλη, ο προσδιορισμός της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας βάσει της δίωξης που υφίστανται τα μέλη της φαίνεται εξόχως λογική επιλογή, μπορεί όμως παρ' όλα αυτά να εφαρμοστεί εσφαλμένα. Κάτι τέτοιο θα ήταν ιδιαίτερα πιθανό σε περιπτώσεις που η δίωξη προκύπτει ως αποτέλεσμα της εφαρμογής ποινικών ή ρυθμιστικών κανόνων γενικής ισχύος.

Ο Aleinikoff (2003) αναφέρει ως παράδειγμα την εφαρμογή της πρόσφατης εθνικής πολιτικής οικογενειακού προγραμματισμού της Κίνας (one child policy), η οποία κατά πολλούς αποτελεί δίωξη λόγω συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα. Ορισμένες φορές υποστηρίζεται ότι τέτοιου είδους ισχυρισμοί δεν θα πρέπει να γίνονται δεκτοί, δεδομένου ότι δεν υπάρχει καμία απόδειξη ότι το να είναι κανείς γονέας ο οποίος δεν αποδέχεται τους περιορισμούς που επιβάλλει η κυβερνητική πολιτική, αποτελεί χαρακτηριστικό που ενώνει μια ομάδα προσώπων και την διαφοροποιεί από την κοινωνία στο σύνολό της, καθώς αυτό θα επέτρεπε στη δίωξη να καθορίσει την κοινωνική ομάδα.

Ωστόσο, σύμφωνα με δεδικασμένο των αυστραλιανών δικαστηρίων, ενώ πράγματι η ίδια η διωκτική συμπεριφορά δεν μπορεί να καθορίσει την κοινωνική ομάδα, οι ενέργειες των διωκτών μπορεί να χρησιμεύσουν στην αναγνώριση ή ακόμη και στη δημιουργία μιας ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας. Οι αριστερόχειρες άνδρες, για παράδειγμα, δεν αποτελούν ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα υπό δίωξη. Στην περίπτωση όμως που υποστούν δίωξη εξαιτίας του γεγονότος ότι είναι αριστερόχειρες, πολύ σύντομα θα είναι αναγνωρίσιμοι στην κοινωνία ως ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, αφού η ίδια η δίωξη τους θα δημιουργούσε την εντύπωση αυτή στην τοπική τους κοινωνία. Στην ουσία όμως, θα ήταν το εγγενές χαρακτηριστικό ότι είναι αριστερόχειρες και όχι οι διωκτικές πράξεις εις βάρος τους που θα τους ενέτασσαν στην ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα.

Σύμφωνα με απόφαση του Ανώτερου Δικαστηρίου της Αυστραλίας, «η θεώρηση των διωκτικών πράξεων ως γνώμονα αναγνώρισης αλλά ακόμα και ως γενεσιουργό δύναμη πίσω από μια ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ενισχύει την άποψη ότι η ύπαρξη μιας τέτοιας ομάδας εξαρτάται, στις περισσότερες, αν όχι όλες, περιπτώσεις από την εξωτερική αντίληψη της» (High Court of Australia, 1997).

4.1.2 Οι γυναίκες ως ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα

Η πρακτική της θεώρησης των γυναικών ως ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, στα πλαίσια της ΣτΓ, είναι μια ιδιαίτερα δημοφιλής και «βολική» λύση για τους εμπλεκόμενους στη διαδικασία ασύλου λειτουργούς και υπαλλήλους. Σύμφωνα με τη θεώρηση αυτή, οι γυναίκες αποτελούν εν δυνάμει ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, τόσο επειδή μοιράζονται ορισμένα αμετάβλητα βιολογικά χαρακτηριστικά, όσο και επειδή αντιμετωπίζονται συχνά

με διαφορετικό τρόπο από την υπόλοιπη κοινωνία, σε σχέση πάντα με το άλλο φύλο. Αυτός ο συνδυασμός των βιολογικών και κοινωνικά αποδοθέντων χαρακτηριστικών κάνουν τις γυναίκες μια εύκολα αναγνωρίσιμη ομάδα (Stairs and Pope, 1990).

Εξάλλου, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ήδη από το 1984, με ψήφισμά του κάλεσε τα κράτη να θεωρούν τις γυναίκες που είχαν υποστεί δίωξη λόγω του φύλου τους, ως μια ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα. Επίσης, όπως έχει ήδη αναφερθεί, και η ΥΑ υποστηρίζει αυτήν τη γραμμή δράσης στις κατευθυντήριες οδηγίες, που κατά περιόδους εκδίδει, για την προστασία των γυναικών προσφύγων (Freedman, 2015).

Παρότι γίνεται γενικά αποδεκτό στη νομολογία ότι υπάρχουν ιδιαίτερες κοινωνικές ομάδες που προσδιορίζονται με βάση το φύλο, παρατηρείται μια απροθυμία να γίνει λόγος για την ιδιαίτερη ομάδα με καθαρά έμφυλο χαρακτήρα, χωρίς κανέναν άλλο προσδιορισμό. Ο φόβος ίσως για μαζικά κύματα αιτουσών άσυλο, αναγκάζει τους εμπλεκόμενους στη διαδικασία χορήγησης ασύλου να ορίζουν την σχετική κοινωνική ομάδα πολύ αυστηρά ή ακόμη και να την αγνοούν. Για κάποιους, και για τους δικούς τους λόγους, είναι προτιμότερο να εστιάσουν στο ενδεχόμενο μεμονωμένης, προσωποποιημένης βλάβης, παρά να εξετάσουν την γενικότερη έμφυλη δίωξη (Lobo, 2012).

Έμφυλες διωκτικές πρακτικές όμως, όπως ο ΑΓΓΟ ή η ενδοοικογενειακή βία, δεν αποτελούν συνήθως μεμονωμένα περιστατικά. Γυναίκες που είχαν υποστεί κατά το παρελθόν, ή που φοβούνται ότι θα υποστούν στο μέλλον τέτοιες διώξεις, συχνά έχουν επίσης βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο ότι θα υποστούν και άλλες διωκτικές πρακτικές έμφυλου χαρακτήρα όπως ο βιασμός ή ο εξαναγκαστικός γάμος (United States Court of Appeals for the Second Circuit, 2008).

Η αναγνώριση των γυναικών αιτουσών άσυλο, ως ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, θα επέτρεπε την εξέταση του δικαιολογημένου και βάσιμου φόβου έμφυλης δίωξης, εξισώνοντας τις πιθανότητες διεθνούς προστασίας τους με αυτές των αιτούντων που επικαλούνται δίωξη οφειλόμενη σε έτερο λόγο της ΣτΓ, όπως για παράδειγμα τη φυλή ή τη θρησκεία (Lobo, 2012).

4.2 Ο φόβος του προσφυγικού «κατακλυσμού»

Είναι έντονη η ανησυχία ότι το ενδεχόμενο αναγνώρισης των αιτουσών άσυλο, ως ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα με καθαρά έμφυλο χαρακτήρα, θα δημιουργήσει τεράστια κύματα προσφύγων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η δήλωση του επικεφαλής της Γαλλικής Επιτροπής Προσφυγών για τους Πρόσφυγες, σύμφωνα με τον οποίο η αναγνώριση της αρχής ότι οι γυναίκες είναι μια ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα θα οδηγούσε στον κίνδυνο λήψης αιτημάτων ασύλου από τη «μισή ανθρωπότητα» (Freedman, 2008).

Η απάντηση έρχεται από την ΥΑ, που υποστηρίζει ότι το μέγεθος της εν δυνάμει ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας δεν αποτελεί κριτήριο που καθορίζει την υπαγωγή της ή μη στο άρθρο 1(Α) της ΣτΓ. Το ίδιο ισχύει άλλωστε και στις περιπτώσεις που προκύπτουν από τους άλλους λόγους της Σύμβασης. Για παράδειγμα, ένα κράτος μπορεί να επιδιώκει την καταστολή μιας θρησκευτικής ή πολιτικής ιδεολογίας ευρέως διαδεδομένης σε μια συγκεκριμένη κοινωνία, ίσως ακόμη και στην πλειοψηφία του πληθυσμού. Το γεγονός ότι ο αριθμός των ατόμων που υφίσταται την εν λόγω δίωξη είναι μεγάλος, δεν μπορεί να αποτελέσει βάση για την άρνηση διεθνούς προστασίας, εφόσον πληρούνται οι υπόλοιπες προϋποθέσεις για την προσφορά της (UNHCR, 2002).

Επιπλέον, φαίνεται ότι διαφεύγει στους υποστηρικτές του επιχειρήματος του προσφυγικού «κατακλυσμού» ότι το άσυλο αποτελεί καθαρά ατομική αξίωση (Schenk, 1994). Η αναγνώριση των αιτουσών άσυλο, που επικαλούνται έμφυλη δίωξη, ως ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, δεν σημαίνει ότι όλες οι γυναίκες, σε όλες τις κοινωνίες, πληρούν τις προϋποθέσεις για διεθνή προστασία. Η αιτούσα πρέπει να αποδείξει, όπως προβλέπεται, ότι έχει από βάσιμο φόβο έμφυλης δίωξης, και ότι πληροί όλες τις προϋποθέσεις που τίθενται στον ορισμό της ΣτΓ (UNHCR, 2002). Αν υποθέσουμε ότι ένας αιτών άσυλο διώκεται, υπό συγκεκριμένες συνθήκες, λόγω της πίστης του στον Ιουδαϊσμό, δεν σημαίνει ότι ολόκληρος ο εβραϊκός λαός είναι πρόσφυγες. Έτσι, και το συμπέρασμα ότι μια γυναίκα έχει διωχθεί λόγω του φύλου της, ήτοι της συμμετοχής της, υπό συγκεκριμένες πάντα συνθήκες, στην ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα «γυναίκες», δεν σημαίνει ότι το 49% του παγκόσμιου πληθυσμού μπορεί να διεκδικήσει άσυλο (Macklin, 1998).

Επιπρόσθετα, το επιχείρημα του προσφυγικού «κατακλυσμού» δεν συμβαδίζει με την τρέχουσα πραγματικότητα του δικαίου ασύλου. Σύμφωνα με την αμερικανική Υπηρεσία

Μετανάστευσης και Πολιτογράφησης, η μέχρι τώρα εμπειρία δείχνει ότι δεν υπάρχει ουσιαστικός λόγος ανησυχίας. Μετά την απόφαση επί της υπόθεσης Kasinga το 1996, που δημιούργησε προηγούμενο στην αναγνώριση της πρακτικής FGM ως βάση για το άσυλο, και παρά το γεγονός ότι μεγάλος αριθμός γυναικών σε ολόκληρο τον κόσμο υφίσταται ακρωτηριασμό των γεννητικών οργάνων, δεν παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση στον αριθμό των αιτήσεων ασύλου λόγω FGM.

Επιπλέον, η ίδια υπηρεσία παραπέμπει στην σχετική канаδική εμπειρία. Το 1995, ο Καναδάς εξέδωσε κατευθυντήριες γραμμές για ζητήματα φύλου, στις οποίες αναγνωριζόταν η ενδοοικογενειακή βία ως βάση για το άσυλο. Παρά ταύτα, το канаδικό Συμβούλιο για την Μετανάστευση και τους Πρόσφυγες παρατήρησε σταθερή μείωση του αριθμού των αιτημάτων λόγω έμφυλης δίωξης (US Department of Justice, 2000).

4.3 Η δίωξη λόγω πολιτικών πεποιθήσεων

Ως δίωξη λόγω πολιτικών πεποιθήσεων έχει οριστεί η δίωξη προσώπων στη χώρα καταγωγής τους, με την αιτιολογία ότι έχουν ή φέρονται να έχουν γνώμη αντίθετη ή κατ' ελάχιστο επικριτική, απέναντι στις πολιτικές της κυβέρνησης της χώρας τους (Haines, 2003). Η δίωξη λόγω πολιτικών πεποιθήσεων είναι ένας από τους λιγότερο αμφισβητούμενους λόγους που περιλαμβάνονται στη ΣτΓ. Ίσως για αυτό η όλη διαδικασία της χορήγησης καθεστώτος διεθνούς προστασίας συχνά ταυτίζεται με την αναφορά στον όρο *πολιτικό άσυλο*, παρά την ύπαρξη άλλων τεσσάρων λόγων δίωξης (Crawley and RWLG, 2001). Ωστόσο, η έμφυλη ερμηνεία του τι συνιστά πολιτική δραστηριότητα, που στηρίζεται στην υποκείμενη παρουσία του διαχωρισμού δημόσιας και ιδιωτικής σφαίρας, βγάζει εκτός του πεδίου ορισμού του σχετικού λόγου της Σύμβασης πολλές γυναικείες δράσεις. Συνεπώς, και τα αιτήματα ασύλου που απορρέουν από αυτές (Freedman, 2015).

Οι δραστηριότητες των γυναικών μέσα σε μια δεδομένη κοινωνία συχνά είναι διαφορετικές από εκείνες των ανδρών, λόγω του έμφυλου καταμερισμού εργασίας, όσο και των ρόλων των φύλων, όπως αυτοί ανατίθενται από τους περισσότερους πολιτισμούς και τις περισσότερες κοινωνίες. Αν εφαρμόσει κανείς την ίδια λογική στο πεδίο της πολιτικής δραστηριότητας γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι είναι πιθανό οι γυναίκες να συμμετέχουν πιο

«έμμεσα» στην όποια πολιτική δραστηριότητα, αναλαμβάνοντας «υποστηρικτικούς», δευτερεύοντες ρόλους δράσης, όπως η παροχή τροφής ή ιατρικής περίθαλψης και η μεταβίβαση πληροφοριών (Freedman, 2015). Το επιχείρημα των εμπλεκόμενων στην παροχή ασύλου υπαλλήλων στην περίπτωση αυτή είναι ότι, επειδή η συμμετοχή στην πολιτική δραστηριότητα είναι «χαμηλού επιπέδου», οι φόβοι περί δίωξης είναι αβάσιμοι, καθώς οι δραστηριότητες αυτές δεν θεωρούνται αρκετά δημόσιες ώστε να προσελκύσουν την προσοχή των διωκτών και να θέσουν σε κίνδυνο τις αιτούσες (Crawley and RWLG, 2001). Η Crawley φέρνει σαν παράδειγμα την περίπτωση μιας γυναίκας από την Κένυα η οποία συνελήφθη και τέθηκε υπό κράτηση δύο φορές, στη διάρκεια των οποίων κατέστη θύμα βιασμού από τις αρχές, λόγω της εμπλοκής της με το κόμμα της αντιπολίτευσης Ark (Safina στα σουαχίλι). Το βρετανικό Υπουργείο Εσωτερικών απέρριψε το αίτημα της για χορήγηση ασύλου με το επιχείρημα ότι “σύμφωνα με δική σας παραδοχή, έχετε συμμετάσχει μόνο σε τέσσερις τοπικές κινητοποιήσεις, ενώ η δραστηριότητα σας περιοριζόταν στη δημιουργία ρουχισμού για λογαριασμό του κόμματος Safina» (Ibid).

Ιδιωτικές πράξεις που παραβιάζουν εθμικούς κανόνες, όπως η άρνηση της μαντίλας, η αντίσταση στον αναγκαστικό γάμο, ακόμα και η μοιχεία, μπορούν επίσης να συνιστούν πράξεις πολιτικής διαμαρτυρίας ή υπονόμευσης. Οι θεωρητικοί του φεμινισμού έχουν από καιρό αναγνωρίσει τον πολιτικό χαρακτήρα αυτών των αμφισβητήσεων των κοινωνικών προτύπων, που συχνά αποδίδονται σε προσωπικά κίνητρα και συνήθως δεν χαρακτηρίζονται ως πολιτικές (Bhabha, 1993). Υπάρχουν περιπτώσεις, όπου ενώ μια γυναίκα δεν αμφισβητεί άμεσα ή σκόπιμα τις θεσμοθετημένες κοινωνικές νόρμες, παρ' όλα αυτά της καταλογίζεται, ή καλύτερα της «αποδίδεται», συγκεκριμένη πολιτική πεποίθηση. Παράδειγμα αποδιδόμενης πολιτικής πεποίθησης μπορεί κανείς να εντοπίσει στο χαρακτηρισμό μια γυναίκας που έχει πέσει θύμα βιασμού, ως μοιχαλίδας (Crawley, 2000).

Οι κατευθυντήριες οδηγίες της Ύπατης Αρμοστείας σχετικά με τη δίωξη λόγω γένους στα πλαίσια ερμηνείας του άρθρου 1 (Α) της ΣτΓ, υιοθετούν την έννοια της αποδιδόμενης πολιτικής πεποίθησης, διευκρινίζοντας ότι πράγματι στην δίωξη λόγω πολιτικών πεποιθήσεων περιλαμβάνονται και οι περιπτώσεις όπου η «αντικομοφορμιστική συμπεριφορά του διωκόμενου γίνεται ο λόγος για τον οποίο ο διώκτης αποδίδει πολιτικές πεποιθήσεις στο θύμα του» (UNHCR, 2000).

Ωστόσο, αυτή η προσέγγιση της έμφυλης δίωξης, ιδωμένη μέσα από το πρίσμα των πολιτικών πεποιθήσεων, έχει δεχθεί κριτική. Η παραδοχή, για παράδειγμα, ότι οι άνδρες, που βιαιοπραγούν κατά γυναικών, το πράττουν λόγω των πολιτικών πεποιθήσεων των τελευταίων, δηλαδή λόγω της στάσης τους στις κοινωνικές νόρμες που πηγάζουν από διεργασίες στη δημόσια σφαίρα. Μια τέτοια παραδοχή θα μπορούσε αβίαστα να οδηγήσει κάποιους το προσβλητικό αλλά και αναληθές συμπέρασμα, ότι η κακοποίηση θα μπορούσε να αποφευχθεί αν τα θύματα «συμμορφώνονταν» και αν άλλαζαν συμπεριφορά και τρόπο σκέψης. Σύμφωνα με αυτή τη λογική, το βάρος της δίωξης θα έπεφτε ανεπίτρεπτα στους ώμους των διωκόμενων.

Προκειμένου να ενισχύσει την ανωτέρω κριτική, η Macklin (1998) παραλληλίζει την σεξιστική καταπίεση που υφίστανται οι γυναίκες παγκοσμίως, με την απάνθρωπη μεταχείριση των γηγενών στη Νότια Αφρική, υπό το καθεστώς του apartheid. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι θα ήταν πράγματι παράξενο να ισχυριστεί κάποιος ότι οι λευκοί της Νότιας Αφρικής καταπίεζαν τους έγχρωμους, λόγω της πολιτικής πεποίθησης των τελευταίων ότι είχαν δικαίωμα να αντιμετωπίζονται ως ανθρώπινα όντα. Αντίθετα, η δίωξη οφειλόταν στην φυλετική τους ταυτότητα. Με την ίδια λογική, η ενδοοικογενειακή βία δεν οφείλεται στα πιστεύω μιας γυναίκας, αλλά στο φύλο της, και τις σεξιστικές αντιλήψεις του διώκτη.

4.4 Ο προβληματισμός περί της μονοδιάστατης ανάλυσης

Υπάρχει ακόμη αρκετή συζήτηση αν τελικά η ένταξη των γυναικών αιτουσών άσυλο σε μια ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα λόγω φύλου, θα ήταν πραγματικά επωφελής για τις αιτούσες. Κάποιοι κρίνουν την λύση αυτή ως «κακώς εννοούμενα περιεκτική» (Freedman, 2015). Ο αντίλογος έρχεται από αυτούς που επιχειρηματολογούν υπέρ της άποψης ότι πάνω από τις διαφορετικές εμπειρίες δίωξης, μέσα σε διαφορετικές κουλτούρες, βρίσκεται ο συνδετικός κρίκος όλων των περιστατικών δίωξης γυναικών. Δεν είναι άλλος από τον κοινό λόγο δίωξης, το φύλο. Αναφερόμαστε σε μια ευρεία κατηγορία προσώπων, που φέρουν έναν κοινό λόγο δίωξης, σε παγκόσμιο επίπεδο. Ωστόσο, για πολλούς το φύλο δεν μπορεί να αποτελεί έννοια ευρύτερη της φυλής ή της θρησκείας (Condon, 2002).

Υπάρχουν μελετητές που απορρίπτουν την ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα «γυναίκες» αφού, όπως ισχυρίζονται, η έμφυλη δίωξη δεν εφαρμόζεται με τον ίδιο τρόπο ή στον ίδιο βαθμό, σε όλη την υφήλιο. Οι ίδιοι υποστηρίζουν ότι οι γυναίκες δεν μπορεί να αντιμετωπίζονται ως ένα ενιαίο και ομοιόμορφο σύνολο. Είναι γεγονός ότι, ακόμη και εντός της ίδιας χώρας, οι γυναίκες μπορεί να emπίπτουν σε οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές υποομάδες (Crawley and RWLG, 2001).

Η ύπαρξη στερεοτύπων, όπως ο αβάσιμος γεωγραφικός προσδιορισμός των θυμάτων, που πρέπει να προέρχονται από οπισθοδρομικούς και βάρβαρους τριτοκοσμικούς πολιτισμούς, συχνά οδηγεί στην αβίαστη απόρριψη αιτημάτων άσυλου γυναικών που έρχονται από θεωρητικά προηγμένες και δημοκρατικές κοινωνίες (Oswin, 2001). Έτσι, αναπαράγονται, σε αρκετές περιπτώσεις, λανθασμένες αναπαραστάσεις που αντιπαραβάλλουν τις «δυτικές γυναίκες» με τις «άλλες γυναίκες» και που τελικά δεν κάνουν τίποτα άλλο παρά να εντείνουν τις επικαλούμενες ανισότητες και να διαιωνίζουν στερεότυπα και προκαταλήψεις (Pickering, 2010).

Εάν όμως γίνει μια απόπειρα όλες ανεξαιρέτως οι διώξεις που υφίστανται οι γυναίκες να υπαχθούν στην μονοδιάστατη έννοια της έμφυλης δίωξης, ελλοχεύει ένας έτερος κίνδυνος. Μπορεί έτσι να ενισχυθεί η περιθωριοποίηση των γυναικών, αφήνοντας να εννοηθεί ουσιαστικά, ότι μόνο οι άνδρες έχουν διαφοροποιημένες πολιτικές ή θρησκευτικές απόψεις και συνεπώς μόνο αυτοί «δικαιούνται» να διώκονται για αυτές. Μπορεί δηλαδή αυτή η προσέγγιση να διατηρήσει το στερεότυπο ότι οι μορφές μη έμφυλης δίωξης αφορούν αποκλειστικά στους άνδρες (Macklin, 1995).

4.5 Το γένος ως έκτος αναγνωρισμένος λόγος δίωξης

Υπάρχουν πολλοί που υποστηρίζουν ότι το φύλο θα πρέπει να προστεθεί ως έκτος λόγος δίωξης, πλάι στους πέντε που ήδη απαριθμούνται στο άρθρο 1(A). Η επιχειρηματολογία τους στηρίζεται στη λογική ότι παραλείποντας να κατονομάσουμε τις μορφές της έμφυλης δίωξης ως τέτοιες, τις ευτελίζουμε δημιουργώντας η εντύπωση ότι έχουν λιγότερη σημασία απ' ότι άλλες μορφές δίωξης που αποδίδονται στη φυλή, τη θρησκεία ή τις πολιτικές πεποιθήσεις. Η απουσία του φύλου από τους απαριθμημένους λόγους της Σύμβασης,

καθιστά αφανή τα θύματα έμφυλης δίωξης, ακόμα και στην περίπτωση που τα αιτήματα τους για διεθνή προστασία γίνουν δεκτά για έτερο λόγο δίωξης (Freedman, 2008).

Η προσθήκη της δίωξης λόγω φύλου, θα απάλλασσε επίσης τις αιτούσες, μα και τους εμπλεκόμενους υπαλλήλους, από τα εμπόδια του παραδοσιακού ορισμού, όπως η οριοθέτηση της «ιδιαιτέρης κοινωνικής ομάδας» (Condon, 2002). Ταυτόχρονα, θα μπορούσε να επιστήσει την μέγιστη προσοχή και να εξασφαλίσει την επικέντρωση στο θέμα της έμφυλης δίωξης όπου, κατά περίπτωση, κρίνεται αναγκαίο. Τουλάχιστον, θα ήταν πιο αποδοτικό από ό, τι οι σποραδικές προσπάθειες επέκτασης του ορισμού της ιδιαιτέρης κοινωνική ομάδας (Schenk, 1994). Σε αυτή τη θεωρία, η απάντηση έρχεται από τους υποστηρικτές του ενδεχόμενου του προσφυγικού «κατακλυσμού». Η όλη διένεξη προσεγγίστηκε παραπάνω, αλλά έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να παρακολουθήσει κανείς την εξέλιξή της.

Ωστόσο, ο Schenk, καθηγητής στο Indiana University School of Law, κάνει μια ενδιαφέρουσα τελική παρατήρηση. Αναφέρει ότι η δημιουργία ενός προτύπου για την ίση προστασία των γυναικών, κατά αυτό τον τρόπο, προκαλεί ωστόσο και ανησυχίες σχετικά με τη διαιώνιση των έμφυλων διακρίσεων. Αν το νομικό πλαίσιο παρέχει «ειδικά» μέτρα προστασίας προσαρμοσμένα στις ανάγκες των γυναικών, δημιουργώντας έτσι ένα πρότυπο διαφορετικής αντιμετώπισης των δύο φύλων, νομιμοποιεί κατά κάποιο τρόπο τις έμφυλες διακρίσεις, αναγνωρίζοντας την ύπαρξη εγγενών διαφορών ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες.

Η εύλογη απαίτηση για την προσθήκη του φύλου στους λόγους δίωξης, δεν αφέθηκε χωρίς κριτική. Το «αντίπαλο στρατόπεδο» ισχυρίζεται ότι το μέτρο της προσθήκης του φύλου, καθαυτού και ανεξάρτητου, ως λόγου για βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο, θα ήταν πολύ απλά αναποτελεσματικό. Θα μπορούσε να γίνει αποδεκτή μια τέτοια τροποποίηση, μόνο εφόσον υπήρχε και ταυτόχρονος επαναπροσδιορισμός της ίδιας της έννοιας της δίωξης, με τέτοιο τρόπο ώστε να συμπεριλαμβάνει και τις εμπειρίες των γυναικών (Pickering, 2010). Εξάλλου, η όποια τροποποίηση θα αποτελούσε πλήγμα στο κύρος της ίδιας της ΣτΓ, καθώς είναι δυνατό να παρερμηνευθεί ως σιωπηρή παραδοχή ότι το φύλο δεν έχει καμία θέση στο προσφυγικό δίκαιο όπως ισχύει σήμερα (Haines, 2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 Η ελληνική πραγματικότητα στο άσυλο

Για την ολοκλήρωση της συγκεκριμένης έρευνας, πέρα από την προσέγγιση του θεωρητικού πλαισίου για τη διαχείριση αιτημάτων ασύλου από γυναίκες και κορίτσια που επικαλούνται έμφυλη δίωξη, χρησιμοποιήθηκε, ως ερευνητικό εργαλείο, και η μέθοδος της ημιδομημένης συνέντευξης.

Έτσι, ρωτήθηκαν πέντε (5) γυναίκες και κορίτσια που βρίσκονται στην Ελλάδα, ως αιτούσες άσυλο, με καταγεγραμμένο λόγο δίωξης που σχετίζεται με το φύλο τους. Όλες προέρχονται από χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής, δύο από τη Νιγηρία, δύο από την Ερυθραία και μία από την Αιθιοπία. Πρόκειται για αιτούσες που ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 16-35, όλες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, άγαμες και ανεπάγγελτες. Σε όλες τις περιπτώσεις, έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία της καταγραφής και του χειρισμού της αίτησής τους για άσυλο, ενώ εκκρεμεί η έκδοση της σχετικής απόφασης.

Επίσης ερωτήθηκαν τρεις (3) υπάλληλοι της ελληνικής Υπηρεσίας Ασύλου, οι οποίοι απασχολούνται ως χειριστές υποθέσεων στο Περιφερειακό Γραφείο Ασύλου Αττικής και έχουν ως αντικείμενο την διεξαγωγή της συνέντευξης με αιτούντες διεθνή προστασία και την έκδοση απόφασης πρώτου βαθμού. Πρόκειται για δύο γυναίκες και έναν άντρα, ηλικίας από 26 έως 43 ετών. Όλοι τους είναι πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, κατεύθυνσης ανθρωπιστικών σπουδών, με τη μια υπάλληλο να είναι κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στη δημόσια διοίκηση.

Λόγω της επαγγελματικής μου ιδιότητας, ως υπάλληλος της Υπηρεσίας Ασύλου, η πρόσβαση στο πεδίο ήταν ιδιαίτερα εύκολη. Η επαφή με τους ερωτηθέντες, τόσο με τους χειριστές υποθέσεων, όσο και με τις αιτούσες υπήρξε άμεση. Αν και η επικοινωνία με τις αιτούσες υπήρξε σε αρκετά σημεία προβληματική, με την συνδρομή διερμηνέα να καθίσταται αναγκαία, σε γενικές γραμμές η έρευνα διεξήχθη εύκολα και σε γοργούς ρυθμούς.

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία που δημοσιοποίησε η Υπηρεσία Ασύλου (2017), την περίοδο 2013-2017, υποβλήθηκαν 42707 αιτήσεις από γυναίκες και κορίτσια. Αν εξαιρεθούν οι αιτούσες που προέρχονται από εμπόλεμες ζώνες, η συντριπτική πλειοψηφία των αιτημάτων αφορούν στην έμφυλη δίωξη των αιτουσών. Σεξουαλική και σωματική κακοποίηση, εργασιακή και σεξουαλική εκμετάλλευση, ενδοοικογενειακή βία και

αναγκαστικοί γάμοι συγκαταλέγονται στους λόγους που ανάγκασαν χιλιάδες γυναίκες να εγκαταλείψουν τη χώρα τους. Ένα μικρό ποσοστό αναφέρει δίωξη ανεξάρτητη από το φύλο τους, δηλαδή λόγω (αποδιδόμενων) πολιτικών πεποιθήσεων, λόγω θρησκείας ή λόγω φυλής.

Από την έρευνα που πραγματοποιήθηκε για τους σκοπούς αυτής της εργασίας, προκύπτει ότι η συντριπτική πλειοψηφία αιτημάτων με δίωξη έμφυλου χαρακτήρα προέρχεται από χώρες της περιοχής της Υποσαχάριας Αφρικής. Η διαπίστωση αυτή δεν θα πρέπει να μας οδηγήσει στο εσφαλμένο συμπέρασμα ότι η έμφυλη δίωξη δεν παρατηρείται σε άλλες γεωγραφικές περιοχές. Αρκεί να αναλογιστεί κανείς την τοπική κουλτούρα των γυναικών που προέρχονται από μουσουλμανικές χώρες, για να κατανοήσει τον φόβο μιας γυναίκας να περιγράψει αβίαστα τις προσωπικές της εμπειρίες κακοποίησης ή εκμετάλλευσης.

Η Υπηρεσία Ασύλου έχει εκδώσει οδηγίες προς τους υπαλλήλους της, σχετικά με την αντιμετώπιση θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης ή βασανιστηρίων. Ειδικά για τις αιτούσες, αναφέρονται ειδικά μέτρα μέριμνας, ώστε να διευκολυνθεί η διαδικασία αξιολόγησης αιτήσεων αυτής της κατηγορίας. Στις, προς εσωτερική διανομή, *Οδηγίες για την διεκπεραίωση της διαδικασίας ασύλου*, αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι «Σε περίπτωση που προκύπτει από τα διαθέσιμα στοιχεία του φακέλου (π.χ. το ιστορικό όπως παρατίθεται από τον αιτούντα ή από σχετικό πιστοποιητικό) ότι ο αιτών είναι θύμα βίας ή βασανιστηρίων, ο υπάλληλος, αν δεν έχει ο ίδιος την κατάλληλη κατάρτιση, οφείλει να τον παραπέμψει σε υπάλληλο του ΠΓΑ (σ.σ. Περιφερειακό Γραφείο Ασύλου) που έχει καταρτιστεί σχετικά, εφόσον αυτό είναι δυνατόν. Η παραπομπή αυτή θα πρέπει να γίνεται με διακριτικότητα και εχεμύθεια.

(...) Είναι πιθανό οι γυναίκες αιτούσες, ανεξάρτητα από το αν εμπίπτουν ή όχι στην παραπάνω κατηγορία να έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη μεταχείριση. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να τους παρέχεται η δυνατότητα να έρχονται σε επαφή με γυναίκες υπαλλήλους της Υπηρεσίας και με γυναίκες διερμηνείς. Η ίδια δυνατότητα θα πρέπει να δίνεται και σε άλλους αιτούντες, ανεξάρτητα από φύλο, εφόσον ειδικές περιστάσεις ή στοιχεία του αιτήματος το δικαιολογούν».

5.1 Οι εμπειρίες των αιτουσών άσυλο στην Ελλάδα

Στο ερωτηματολόγιο που διανεμήθηκε σε αιτούσες άσυλο (βλ. Παράρτημα, 1) που επικαλέστηκαν έμφυλη δίωξη, αποπειράθηκε η αποτύπωση των απόψεων και των εμπειριών των γυναικών που ήρθαν στην Ελλάδα και ζήτησαν διεθνή προστασία, δηλώνοντας ότι υπάρχει βάσιμος φόβος δίωξης στη χώρα καταγωγής τους. Οι ερωτήσεις που τους υποβλήθηκαν είχαν να κάνουν με την όλη διαδικασία αντιμετώπισής τους, από την στιγμή που εισήλθαν στην ελληνική επικράτεια και ισχυρίστηκαν δίωξη με έμφυλο χαρακτήρα.

Οι αιτούσες που αποτέλεσαν το δείγμα της έρευνας ήταν εξ αρχής συνειδητοποιημένες, όσον αφορά στο λόγο δίωξης που επικαλέστηκαν. Ενδοοικογενειακή βία, σεξουαλική κακοποίηση από παραστρατιωτικές δυνάμεις και εργασιακή εκμετάλλευση είναι οι λόγοι που επικαλέστηκαν οι συγκριμένες αιτούσες. Αυτοί οι λόγοι τις κάνουν να μην επιθυμούν να επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής τους, καθώς ισχυρίστηκαν βάσιμο φόβο για τη ζωή τους ή την σωματική τους ακεραιότητα.

Το ταξίδι των αιτουσών μέχρι την Ελλάδα ήταν δύσκολο από πολλές απόψεις. Πέρα από τις αντικειμενικές δυσκολίες όπως το υψηλό κόστος και η δυσκολία πρόσβασης στα απαιτούμενα ταξιδιωτικά έγγραφα, οι αιτούσες ανέφεραν διακριτική μεταχείριση και φόβο σε όλη τη διάρκεια του ταξιδιού τους. Πάντως, όλες ανεξαιρέτως ανέφεραν ότι η Ελλάδα, αν και δεν ήταν για όλες ο τελικός προορισμός, ήταν η πρώτη χώρα στην οποία ένιωσαν, σε γενικές γραμμές, ασφαλείς. Ωστόσο, η πλειοψηφία των αιτουσών που ερωτήθηκαν ήταν κατηγορηματική, όσον αφορά στις συνθήκες κράτησης/φιλοξενίας που βίωσαν τις πρώτες ημέρες τους στην Ελλάδα. Οι φτωχές έως ανύπαρκτες υποδομές, η έλλειψη προσωπικού και ο ανεπαρκής σχεδιασμός ανέδειξαν προβλήματα προσαρμογής και ψυχικής ηρεμίας για τις αιτούσες.

Σε ότι αφορά στις διαδικασίες ασύλου, οι αιτούσες αναφέρουν την χαρακτηριστική καθυστέρηση στη διεκπεραίωση του αιτήματος του. Η αναμονή για τη συνέντευξη, που για κάποιες άγγιξε τον ένα χρόνο, κατέστησε την αναμονή πολύ ψυχοφθόρα, προκαλώντας στις αιτούσες ανασφάλεια και επιπλέον άγχος. Επιπλέον, κάποιες από τις αιτούσες συμπληρώνουν ότι «μετά ήρθε η απογοήτευση», όταν συνειδητοποίησαν ότι τα ζητήματα

έμφυλης δίωξης δεν εξετάζονταν ως τέτοια, αλλά παρέπεμπαν σε γενικότερες διαδικασίες ένταξης σε ευρύτερες κοινωνικές ομάδες.

Η εικόνα των αιτουσών για τον/την υπάλληλο που χειρίστηκε την υπόθεση τους κρίνεται μάλλον θετική. Οι υπάλληλοι υπήρξαν διακριτικοί, πολύ υποστηρικτικοί και διαθέσιμοι να ακούσουν κάθε λεπτομέρεια της εκάστοτε περίπτωσης. Παρόλα αυτά, η αδυναμία της υπηρεσίας να προσεγγίσει την έμφυλη παράμετρο στην όλη διαδικασία, κρίνεται από τις αιτούσες προβληματική και άδικη για τις αιτούσες. Οι αιτούσες αγνοούν αν οι συγκεκριμένοι υπάλληλοι είναι καταρτισμένοι σε ζητήματα φύλου, αλλά έμειναν με την εντύπωση ότι αυτά δεν συγκαταλέγονται στις σχετικές ελληνικές διαδικασίες ασύλου.

Περιγράφοντας τη διαδικασία της συνέντευξης, οι αιτούσες δήλωσαν ότι οι αρμόδιοι υπάλληλοι ήταν έμπειροι και συνεργάσιμοι. Αν και για τις αιτούσες που επικαλέστηκαν σεξουαλική κακοποίηση υπήρξαν στιγμές αμηχανίας, η φιλική στάση και η διακριτικότητα των υπάλληλων και των διερμηνέων έκανε την όλη διαδικασία της περιγραφής και της επαναφοράς εικόνων στη μνήμη των αιτουσών λίγο πιο εύκολη.

Πάντως, οι αιτούσες, αν και δεν έχουν γνώση των νομολογιών και των διαδικασιών, θεωρούν απαραίτητη την κατάρτιση των υπαλλήλων ώστε οι τελευταίοι να είναι σε θέση να χειριστούν κατάλληλα αιτήσεις με έμφυλο χαρακτήρα δίωξης. Επίσης, ανέφεραν ότι πρέπει να βρεθεί λύση για την αδικαιολόγητη, κατά την άποψή τους, καθυστέρηση στη διεκπεραίωση των αιτήσεων τους.

5.2 Οι απόψεις των χειριστών της Υπηρεσίας Ασύλου

Οι υπάλληλοι της Υπηρεσίας Ασύλου που απάντησαν στο σχετικό ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα, 2), θεωρούνται από τους πιο έμπειρους στην υπηρεσία τους. Έχοντας διαχειριστεί, ο καθένας τους, πάνω από τριακόσιες (300) αιτήσεις ασύλου, ήταν σε θέση να έχουν μια σφαιρική άποψη για τα τεκταινόμενα και τα ενδεχόμενα προβλήματα στην ελληνική διαδικασία ασύλου.

Κατά γενική τους ομολογία, η προσέγγιση των αιτουσών, που επικαλούνται έμφυλη δίωξη, απαιτεί ιδιαίτερους και λεπτούς χειρισμούς, καθώς πρόκειται για γυναίκες που ως επί το πλείστον έχουν βιώσει την καταπάτηση θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και

την καταρράκωση της αξιοπρέπειας τους. Όλοι τους ανεξαιρέτως θεωρούν λανθασμένη την ένταξη των θυμάτων έμφυλων διώξεων στην ευρύτερη κατηγορία της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας. Ωστόσο, δεν αποκρύπτουν ότι αυτή η πάγια τακτική τους εξυπηρετεί, καθώς «τους λύνει τα χέρια» και κάνει τη δουλειά τους, σε επίπεδο διεκπεραίωσης, πιο εύκολη.

Αναγνωρίζουν αβίαστα την έλλειψη κατάρτισης σε ζητήματα φύλου, που δημιουργεί εργασιακές κωλυσιεργίες όχι μόνο στις περιπτώσεις έμφυλων διώξεων, μα και στη γενικότερη συμπεριφορά απέναντι σε γυναίκες διαφορετικής κουλτούρας. Κρίνουν απαραίτητη μια κατάρτιση στην προσέγγιση του έμφυλου ζητήματος, περισσότερο με το ρόλο του πολιτισμικού διαμεσολαβητή, παρά με την αρμοδιότητα του χειριστή υποθέσεων.

Αν και χειρίζονται και υποθέσεις με επικαλούμενη δίωξη έμφυλου χαρακτήρα, δεν μπορούν να τις διεκπεραιώσουν με τον τρόπο που θα επιθυμούσαν ή που κρίνουν πιο ορθό. Αυτό συμβαίνει γιατί στο εργαλείο τους, την ισχύουσα νομοθεσία, δεν υπάρχει καμία αναφορά σε ζητήματα έμφυλης δίωξης. Έτσι, είναι ως ένα βαθμό αναμενόμενο ότι θα αναζητηθούν άλλες λύσεις για να καλύψουν το νομολογιακό κενό. Η πιο εύκολη και η πιο «αποδοτική» είναι η χρήση της έννοιας της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας. Όμως, γίνεται από όλους τους κατανοητό ότι η εύκολη αυτή λύση ενέχει τον κίνδυνο να υπάρξουν αδικίες εις βάρος αιτουσών, που για κάποιο λόγο δεν θα μπορέσουν να ενταχθούν σε μια υφιστάμενη, υπό προστασία κοινωνική ομάδα της χώρας καταγωγής τους.

Η έλλειψη κατάρτισης σε ζητήματα φύλου είναι μια κοινή, απ' όλους τους ερωτηθέντες, διαπίστωση. Αν και έχουν γίνει πολλές εισηγήσεις στο αρμόδιο τμήμα της Υπηρεσίας, η κατάρτιση για την έμφυλη δίωξη δεν αποτελεί μέρος του σχεδιασμού επιμόρφωσης των υπαλλήλων. Υπάρχουν σεμινάρια από το Ινστιτούτο Επιμόρφωσης του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ) (2017), που αφορούν στην έμφυλη βία, αλλά η συμμετοχή των υπαλλήλων της Υπηρεσίας Ασύλου είναι μικρή. Ωστόσο, υπήρξε και η μεμονωμένη άποψη ότι η «εξειδίκευση» του προσωπικού σε θέματα έμφυλης δίωξης δεν θα έπρεπε να προηγηθεί της επιμόρφωσης που αφορά σε δίωξη επικαλούμενη από μεγαλύτερο αριθμό αιτούντων, όπως τα θυμάτων βασανιστηρίων ή αιτούντες που επικαλούνται δίωξη λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού.

Τέλος, ήταν κοινή άποψη των ερωτηθέντων ότι σαφώς πρέπει να υπάρξει κάποια τροποποίηση στη νομοθεσία που αφορά στην προστασία των γυναικών θυμάτων έμφυλης δίωξης. Η δίωξη με έμφυλο χαρακτήρα είναι «σημάδι των καιρών, που σίγουρα δεν μπορούμε να αγνοήσουμε», όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ένας εκ των ερωτηθέντων χειριστών. Αν και αναγνωρίζεται η δυσκολία στη τροποποίηση μιας διεθνούς συνθήκης, είναι βέβαιο ότι έχουν ωριμάσει οι συνθήκες για να υπάρξει πρόοδος στην αξιολόγηση και διαχείριση αιτημάτων ασύλου που επικαλούνται έμφυλα ζητήματα.

Συμπεράσματα

Αρκετοί υποστηρίζουν ότι η ΣτΓ είναι ένα παρωχημένο πλέον εργαλείο για τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος διεθνούς προστασίας. Την άποψη αυτή ενισχύουν τόσο οι ολοένα μεγαλύτερες προσφυγικές ροές, όσο και η εμφανής αδυναμία των κρατών υποδοχής να τις διαχειριστούν. Ταυτόχρονα, εθνικές πολιτικές προχωρούν στην υιοθέτηση περισσότερων περιοριστικών μέτρων, ώστε να μειώσουν όσο μπορούν την είσοδο προσφύγων και μεταναστών στην επικράτειά τους. Συμπληρωματικά, η εμφάνιση της έννοιας της *de facto* «ασφαλούς» χώρας προέλευσης ή τρίτης χώρας, έρχεται να συμπληρώσει τη δέσμη μέτρων, τα οποία αναμφισβήτητα δεν συνάδουν με τα διεθνή πρότυπα προστασίας (Boswell, 2000).

Στο πλαίσιο αυτό της σκεπτικιστικής προσέγγισης του διεθνούς προσφυγικού δικαίου, οι πολιτικές ευκαιρίες για κινητοποίηση υπέρ των γυναικών αιτουσών άσυλο έχουν σαφώς περιοριστεί (Freedman, 2015). Η νέα πραγματικότητα της πρόσφατης προσφυγικής κρίσης που καλούνται να διαχειριστούν τα κράτη, και ειδικά αυτά εντός της ΕΕ, καθιστά την επέκταση του πεδίου εφαρμογής της διεθνούς προστασίας ίσως πιο σημαντική από ποτέ.

Ο ορισμός του πρόσφυγα έχει σχεδιαστεί με μια λογική διαλογής, ώστε ένα πρόσωπο το οποίο δεν μπορεί να ενταχθεί σε μια κατηγορία, δεν δύναται να είναι και πρόσφυγας (Labman and Dauvergne, 2014). Μπορεί σε δεύτερο χρόνο να εξεταστεί η δυνατότητα χορήγησης επικουρικής προστασίας, αλλά και πάλι δεν θα θεωρείται πρόσφυγας. Οι αιτούσες άσυλο, που επικαλούνται δίωξη με έμφυλο χαρακτήρα, βρίσκονται αντιμέτωπες λοιπόν με μια παραδοξότητα. Οι εμπειρίες τους περί δίωξης δεν μπορούν να «χωρέσουν» στις υπάρχουσες κατηγορίες του ορισμού, αφού θεωρούνται είτε υπερβολικά διαδεδομένες, είτε πολύ προσωπικές για να δικαιολογήσουν την χορήγηση καθεστώτος διεθνούς προστασίας (Condon, 2002).

Η όποια προσπάθεια στη νομολογία, προς διευθέτηση την αναγνώριση του φύλου ως λόγου δίωξης που δικαιολογεί τη χορήγηση ασύλου, υπονομεύεται από την ακανόνιστη και ανεργμάτιστη άσκηση διακριτικής εξουσίας από τους φορείς λήψης αποφάσεων (Freedman, 2015). Επιπλέον, τόσο η συμβουλευτική, όσο και η νομική ερμηνευτική καθοδήγηση της ΥΑ έχουν αποδειχθεί ανεπαρκείς για να εξασφαλίσουν μια ομοιόμορφη ερμηνεία του ορισμού του πρόσφυγα (Crawley and RWLG, 2001).

Καμία από τις προτάσεις που εξετάστηκαν δεν είναι από μόνη της ικανή να καλύψει τα κενά προστασίας. Ο συνδυασμός των λόγων των πραγματικών ή αποδιδόμενων πολιτικών πεποιθήσεων και της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας υπό το πρίσμα των οδηγιών της ΥΑ, προκρίνεται ως ο αποτελεσματικότερος τρόπος εξασφάλισης προστασίας για τις αιτούσες άσυλο που υφίστανται δίωξη με έμφυλο χαρακτήρα (Ibid).

Η λύση αυτή προϋποθέτει την αποδόμηση του κατασκευάσματος του διακριτού δημόσιου και ιδιωτικού χώρου και την αναγνώριση του πολιτικού χαρακτήρα των πράξεων αντίστασης των γυναικών στις έμφυλες δομές εξουσίας. Πρέπει να αναγνωριστεί ότι ακόμα και στις περιπτώσεις, που η διεκδίκηση χώρου για τις γυναίκες εντός του βασικού νομικού πλαισίου έχει αποδειχθεί αποτελεσματική στην διασφάλιση της ορατότητας τους ως προσφύγων, το τίμημα της διεκδίκησης αυτής, ήτοι η μονολιθική απεικόνιση τους ως παθητικά, εξαρτημένα και ευάλωτα θύματα, υπήρξε βαρύ (Oswin, 2001).

Παρότι λοιπόν δεν προτείνεται η παντελής εγκατάλειψη δοκιμασμένων προσεγγίσεων εντός του δεδομένου πλαισίου του δικαίου ασύλου, ίσως είναι καιρός για την διερεύνηση νέων και δημιουργικών τρόπων συζήτησης για τα δικαιώματα των προσφύγων. Εν κατακλείδι, προτείνεται μια καινή προσέγγιση που θα περιλαμβάνει την υιοθέτηση μιας πιο ευέλικτης και προοδευτικής συλλογιστικής. Μια προσέγγιση που θα διαφοροποιείται αισθητά από την απλή προσθήκη του φύλου στον κατάλογο των ήδη υπάρχουσών κατηγοριών στη ΣτΓ, είτε με τη μορφή ενός πρόσθετου λόγου, είτε ως ξεχωριστή κοινωνική ομάδα (Labman and Dauvergne, 2014).

Επικεντρώνοντας στις διαδικασίες ασύλου στην Ελλάδα, τα συμπεράσματα από τη διενεργηθείσα έρευνα είναι μάλλον απογοητευτικά. Με δεδομένη τη συνήθη πρακτική της ένταξης της έμφυλης δίωξης στην κατηγορία της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, η προσέγγιση σε ζητήματα φύλου καθίσταται αν μη τι άλλο προβληματική. Η ελλιπής εκπαίδευση σε ζητήματα φύλου, τα κενά της νομολογίας και η λανθασμένη πρακτική χειρισμού των σχετικών αιτήσεων ασύλου, καθιστά το ζήτημα της έμφυλης δίωξης ένα άγνωστο πεδίο για τους εμπλεκόμενους στις ελληνικές διαδικασίες εξέτασης αιτημάτων ασύλου.

ΠΗΓΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΗΓΕΣ

Α΄ Κοινοτικές Οδηγίες

European Union (2004), *COUNCIL DIRECTIVE 2004/83/EC on minimum standards for the qualification and status of third country nationals or stateless persons as refugees or as persons who otherwise need international protection and the content 2004 (Official Journal of the European Union)*, L 304/12, Luxemburg: Official Journal of the European Union

Β΄ Κατευθυντήριες Οδηγίες

UNHCR (1992), *Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees HCR/IP/4/Eng/REV.1*

Γραφείο του Υπατου Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (2009), *Εγχειρίδιο για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων*. 6^η έκδοση. Αθήνα

Υπηρεσία Ασύλου (2017) *Οδηγίες για την διεκπεραίωση της διαδικασίας ασύλου*, Αθήνα: Υπηρεσία Ασύλου

Γ΄ Ηλεκτρονικές διευθύνσεις

Amnesty International (2015) *Global backlash against women's rights is having devastating toll*. Διαθέσιμο στο: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/03/global-backlash-against-womens-rights-is-having-devastating-toll/> (πρόσβαση στις 19/09/2017)

Amnesty International (2016) *Violence against women information*. Διαθέσιμο στο: <http://www.amnestyusa.org/our-work/issues/women-s-rights/violence-against-women/violence-against-women-information>, (πρόσβαση στις 04/01/2018)

Amnesty International (2016). *Female refugees face physical assault, exploitation and sexual harassment on their journey through Europe*. Διαθέσιμο στο: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/01/female-refugees-face-physical-assault-exploitation-and-sexual-harassment-on-their-journey-through-europe/>, (πρόσβαση στις 19/09/2017)

Department of Immigration and Multicultural Affairs of Australia (1996) *Guidelines on Gender Issues for Decision Makers*. Διαθέσιμο στο: <http://www.refworld.org/pdfid/54fd6f204.pdf>, (πρόσβαση στις 04/01/2018)

GENSEN Project (2012) *Gender-Related Asylum Claims in Europe: Comparative Analysis of Law, Policies and Practice Focusing on Women in Nine EU Member States (France, Belgium, Hungary, Italy, Malta, Romania, Spain, Sweden and the United Kingdom)*.

Διαθέσιμο στο : <http://helsinki.hu/wp-content/uploads/GENSEN-Report-FINAL.pdf> , (πρόσβαση στις 19/09/2017)

High Court of Australia (1997) *A v Minister for Immigration & Ethnic Affairs [1997] HCA 4; (1997) 190 CLR 225; (1997) 142 ALR 331 (24 February 1997)*. Διαθέσιμο στο: <http://www.refworld.org/pdfid/3ae6b7180.pdf>, (πρόσβαση στις 06/01/2018)

Immigration and Refugee Board of Canada (1996) *Guidelines Issued by the Chairperson Pursuant to Section 65(4) of the Immigration Act: Guideline 3 - Child Refugee Claimants:*

Procedural and Evidentiary Issues, No. 3. Διαθέσιμο στο: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b31d3b.html>, (πρόσβαση στις 05/01/2018)

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), (1987) *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. Διαθέσιμο στο: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CAT.aspx>, (πρόσβαση στις 07/12/2017)

Stop FGM Middle East (2003) *Religion or culture?*. Διαθέσιμο στο: <http://www.stopfgmmideast.org/background/islam-or-culture/>, (πρόσβαση στις 20/12/2017)

U.S. Department of Justice, INS (2000) *U.S. INS Q&A on matter of R-A- regulation (7 December 2000)*. Διαθέσιμο στο: <http://www.vkblaw.com/news/sevenhundredsixty.htm>, (πρόσβαση στις 06/01/2018)

UN Committee for the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (1992) *General Recommendation No. 19, Violence against Women. 11th Session, UN Doc HRI/GEN/1/Rev.1, 1992*. Διαθέσιμο στο: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>, (πρόσβαση στις 17/10/2017)

UN Division for the Advancement of Women (1998) *Women 2000. Sexual Violence and Armed Conflict: United Nations Response*. Διαθέσιμο στο: <http://www.un.org/womenwatch/daw/public/cover.pdf>, (πρόσβαση στις 07/12/2017).

UN General Assembly (1993), *Declaration on the elimination of violence against women A/RES/48/104*. Διαθέσιμο στο: <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.html>, (πρόσβαση στις 17/10/2017)

UN News Centre (2014), *Interview with António Guterres, UN High Commissioner for Refugees*. Διαθέσιμο στο: <https://www.un.org/apps/news/newsmakers.asp?NewsID=107>, (πρόσβαση στις 04/09/2017)

UN Women (2017) *Facts and figures: Ending violence against women*. Διαθέσιμο στο: <http://www2.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures#notes>, (πρόσβαση στις 19/12/2017)

UNHCR (2000) *UNHCR Position Paper on Gender-Related Persecution*. Διαθέσιμο στο: <http://www.refworld.org/docid/3bd3f2b04.html>, (πρόσβαση στις 17/10/2017).

UNHCR (2002) *Guidelines on International Protection: Gender-Related Persecution within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, HCR/GIP/02/01*. Διαθέσιμο στο: <http://www.unhcr.org/3d58ddef4.pdf>, (πρόσβαση στις 09/01/2018)

UNHCR (2002), *Guidelines on International Protection No. 2: "Membership of a Particular Social Group" Within the Context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, HCR/GIP/02/02*. Διαθέσιμο στο: <http://www.refworld.org/docid/3d36f23f4.html>, (πρόσβαση στις 06/01/2018)

UNHCR (2004) *Comparative analysis of gender-related persecution in national asylum legislation and practice in Europe*. Διαθέσιμο στο: <http://www.unhcr.org/40c071354.html>, (πρόσβαση στις 27/09/2017)

UNHCR (2007), *UNHCR intervention before the United States Board of Immigration Appeals in the Matter of Michelle Thomas et al. (in Removal Proceedings)*, 25 January 2007, A-75-597-033/-034/-035/-036. Διαθέσιμο στο: <http://www.refworld.org/docid/45c34c244.html>, (πρόσβαση στις 06/01/2018).

UNHCR (2015) *Asylum levels and trends in industrialized countries, 2014*. Διαθέσιμο στο: <http://www.unhcr.org/551128679.html>, (πρόσβαση στις 04/09/2017).

UNHCR, (1985) *EXCOM, Conclusion No. 39 (XXXVI), Refugee Women and International Protection*. Διαθέσιμο στο: <http://www.unhcr.org/3ae68c43a8.html>, (πρόσβαση στις 02/11/2017).

UNHCR, (1991) *Guidelines on the Protection of Refugee Women*. Διαθέσιμο στο: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3310.html>, (πρόσβαση στις 02/11/2017).

UNHCR, (1993) *EXCOM, Conclusion No. 73 (XLIV), Refugee Protection and Sexual Violence*. Διαθέσιμο στο: <http://www.unhcr.org/3ae68c6810.html>, (πρόσβαση στις 02/11/2017).

UNHCR, (2010) *UNHCR and the European Union*. Διαθέσιμο στο: <http://www.unhcr.org/4e609f0d6.pdf>, (πρόσβαση στις 02/11/2017).

United States Court of Appeals for the Second Circuit (2008), *Bah v. Mukasey, Diallo v. Department of Homeland Security, Diallo v. Department of Homeland Security*, 529 F.3d 99, 103 (2d Cir. 2008). Διαθέσιμο στο: http://www.refworld.org/cases,USA_CA_2,48d8a32c2.html, (πρόσβαση στις 06/01/2018)

World Health Organization (2013) *Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence; Executive summary*. Διαθέσιμο στο: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85241/1/WHO_RHR_HRP_13.06_eng.pdf?ua=1, (πρόσβαση στις 19/12/2017)

World Health Organization (2017) *Female genital mutilation*. Διαθέσιμο στο: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs241/en/>, (πρόσβαση στις 20/12/2017)

Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ), *Αναζήτηση σεμιναρίων*, <https://online.ekdd.gr/OnlineWeb/gates/stud/sem/search/results.jsp>, (πρόσβαση 13/01/2018)

ΟΗΕ (1951), *Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων*, Συλλογή Συμβάσεων Νο. 2545, Τόμος 189, σ. 137. Διαθέσιμο στο: <https://www.unric.org/html/greek/pdf/refugeeconvention-GRE.pdf>, (πρόσβαση στις 12/10/2017)

Υπηρεσία Ασύλου (2017) *Στατιστικά Στοιχεία Υπηρεσίας Ασύλου (από 7.6.2013 έως 30.11.2017)*. Διαθέσιμο στο: http://asylo.gov.gr/wp-content/uploads/2017/12/Greek_Asylum_Service_Statistical_Data_GR.pdf, (πρόσβαση στις 05/01/2018)

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α΄ Βιβλία

Crawley, H. and Refugee Women's Legal Group (2001) *Refugees and Gender: Law and Process - Paperback*. London, UK: Jordan Publishing Ltd.

Freedman, J. (2015) *Gendering the international asylum and refugee debate*. 2^η έκδ. Basingtoke, UK: Palgrave Macmillan.

MacKinnon, C. (2007) *Are women human? And other international dialogues*, Cambridge, UK: Harvard University Press

Pickering, S. (2010), *Women, Borders, and Violence: Current Issues in Asylum, Forced Migration, and Trafficking*, New York, USA: Springer.

Β' Άρθρα, μελέτες, συμβολές σε συλλογικά έργα

Aleinikoff, T.A. (2003) 'Protected Characteristics and Social Perceptions: An Analysis of the Meaning of 'Membership of a Particular Social Group'' in Feller, E., Türk, V., and Nicholson, F. (eds), *Refugee Protection in International Law: UNHCR's Global Consultations on International Protection*, p. 256, Cambridge, UK: Cambridge University Press

Alison, M. (2007) 'Wartime sexual violence: Women's human rights and questions of masculinity', *Review of International Studies*, 33(01), p.75

Bhabha, J. (2004) 'Demography and rights: Women, children and access to asylum', *International Journal of Refugee Law*, 16 (2), pp. 227–243.

Boswell, C. (2000) 'European values and the asylum crisis', *International Affairs*, 76(3), pp. 537–557

Bunch, C. (1990) 'Women's rights as human rights: Toward a re-vision of human rights', *Human Rights Quarterly*, 12(4), p. 486

Condon, J.B. (2002) 'Asylum's Gender Paradox', *Seton Hall Law Review*, 207 (33)

Copelon, R. (1994) 'Intimate terror: Understanding domestic violence as torture'. In Cook, R. (ed), *Human rights of women: National and international perspectives*. 3^η έκδ., pp. 116-152, Philadelphia, USA: University of Pennsylvania Press,

Diallo, A. (2004) 'Paradoxes of Female Sexuality in Mali. On the Practices of Magonmaka and Bolokoli-kela'. In Arnefred, S. (ed). *Rethinking Sexualities in Africa*, pp. 173-189, Uppsala, Sweden: The Nordic Africa Institute

Freedman, J. (2008) 'Women's right to asylum: Protecting the rights of female asylum seekers in Europe?', *Human Rights Review*, 9 (4)

Haines, R. (2003) 'Gender-Related Persecution'. In Feller, E., Türk, V. and Nicholson, F. (eds), *Refugee Protection in International Law: UNHCR's Global Consultations on International Protection*, Cambridge, UK: Cambridge University Press

Labman, S. and Dauvergne, C. (2014) 'Evaluating Canada's Approach to Gender-related Persecution: Revisiting and Re-embracing Refugee Women and the Imperative of Categories'. In Arbel, E., Dauvergne, C. and Millbank, J. (eds), *Gender in refugee law: From the margins to the centre*, pp. 264-284, Oxford, UK: Routledge

Macklin, A. (1995) 'Refugee women and the imperative of categories', *Human Rights Quarterly*, 17(2)

Macklin, A. (1998) 'A comparative Analysis of the Canadian, US and Australian Directives on Gender Persecution and Refugee Status'. In Doreen Indra (ed), *Engendering forced migration Vol. 5: Theory and practice*, Oxford, UK: Berghahn Books

McGlynn, C. (2008) 'Rape as "Torture"? Catharine MacKinnon and questions of feminist strategy', *Feminist Legal Studies*, 16(1), pp. 71–85

Musalo, K. (2003) 'Revisiting Social Group and Nexus in Gender Asylum Claims: A Unifying Rationale for Evolving Jurisprudence', *DePaul Law Review*, 52 (3)

Musalo, K.(2010) 'A short history of gender asylum in the United States: Resistance and ambivalence may very slowly be inching towards recognition of women's claims', *Refugee Survey Quarterly*, 29(2), pp. 46–63.

- Niarchos, C. (1995) 'Women, war, and rape: Challenges facing the international tribunal for the former Yugoslavia', *Human Rights Quarterly*, 17(4), pp. 649–690
- Oswin, N. (2001) 'Rights spaces: An exploration of feminist approaches to refugee law', *International Feminist Journal of Politics*, 3(3), pp. 347–364
- Price, L. (2001) 'Finding the man in the soldier-rapist', *Women's Studies International Forum*, 24(2), pp. 211–227
- Shestack, J. (2000) 'The Philosophical Foundations of Human Rights'. In Symonides, J. (ed), *Human Rights: Concept and Standards*, Oxford, UK: Routledge

Γ' Από το διαδίκτυο

- Bhabha, J. (1993) 'Legal problems of women refugees', *Women: A Cultural Review*, 4(3), pp. 240–249. Διαθέσιμο στο:
<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09574049308578166#.VscrPtCI8bs>,
 (πρόσβαση στις 09/01/2018)
- Carpenter, C.R. (2005) 'Women, children and other vulnerable groups: Gender, strategic frames and the protection of civilians as a transnational issue', *International Studies Quarterly*, 49 (49), pp. 295-334. Διαθέσιμο στο:
<http://ernie.itpir.wm.edu/pdf/Articles/Constructivist/3693516.pdf> , (πρόσβαση στις 18/09/2017)
- Copelon, R. (2003) 'International human rights dimensions of intimate violence: Another strand in the dialectic of feminist lawmaking', *Journal of Gender, Social Policy and the Law*, 11(2). Διαθέσιμο στο:
<http://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1412&context=jgspl>,
 (πρόσβαση στις 20/12/2017)
- Crawley, H. (2000) 'Gender, persecution and the concept of politics in the asylum determination process', *Forced Migration Review*, 9. Διαθέσιμο στο:
<http://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/gender-and-displacement/crawley.pdf>, (πρόσβαση στις 09/01/2018)
- Gupta, A. (2008) 'Doctrinal mutilation: The board of immigration appeals' flawed analysis of the 'continuing persecution' doctrine in claims based on past female genital mutilation', *Georgetown Immigration Law Review*, 23. Διαθέσιμο στο:
http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1984965, (πρόσβαση στις 20/12/2017)
- Kim, S. (1994) 'Gender-Related Persecution: A Legal Analysis of Gender Bias in Asylum Law', *Journal of Gender & the Law*, (107)2. Διαθέσιμο στο:
<http://digitalcommons.wcl.american.edu/jgspl/vol2/iss1/4/>, (πρόσβαση στις 10/11/2017)
- Kumin, J. (2001) 'Gender-based persecution leaves the shadows', *Refugees*, (123) 2, p. 14. Διαθέσιμο στο: <https://www.scribd.com/document/85014701/UNHCR-Geneva-Convention-1951>, (πρόσβαση στις 02/11/2017)
- Lobo, B.C. (2012) 'Women as a particular social group: A comparative assessment of gender asylum claims in the United States and United Kingdom', *Georgetown Immigration Law Review*, 26, p. 361. Διαθέσιμο στο:
http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2263350, (πρόσβαση στις 06/01/2018).
- Macklin, A. (1998) 'Cross-Border Shopping for Ideas: A Critical Review of United States, Canadian, and Australian Approaches to Gender-Related Asylum Claims', *Georgetown Immigration Law Journal*, 13(25). Διαθέσιμο στο:

<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/geoimlj13&div=9&id=&page=>, (πρόσβαση στις 03/11/2017).

Marouf, F. E. (2008) 'The Emerging Importance of "Social Visibility" in Defining a Particular Social Group and Its Potential Impact on Asylum Claims Related to Sexual Orientation and Gender', *Scholarly Works*, Paper 419. Διαθέσιμο στο: <http://scholars.law.unlv.edu/facpub/419>, (πρόσβαση στις 05/01/2018)

Martin, S. (2011) 'Refugee and Displaced Women: 60 Years of Progress and Setbacks', *Amsterdam Law Forum*. (3) 2, pp. 73-75. Available at: <http://amsterdamlawforum.org/article/viewFile/217/388> (πρόσβαση στις 15/09/2017)

Piper, N. (2006) "Gendering the politics of migration", *International Migration Review*, 40 (1), pp. 133-164. Διαθέσιμο στο: <http://www.jstor.org/stable/27645582>, (πρόσβαση στις 19/09/2017)

Schenk, T. S. (1994) 'A Proposal to Improve the Treatment of Women in Asylum Law: Adding a "Gender" Category to the International Definition of "Refugee"', *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 2(1). Διαθέσιμο στο:

<https://www.repository.law.indiana.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://duckduckgo.com/&httpsredir=1&article=1039&context=ijgls>, (πρόσβαση στις 27/09/2017)

Stairs, F. and Pope, L. (1990) 'No Place like Home: Assaulted Migrant Women's Claims to Refugee Status and Landings on Humanitarian and Compassionate Grounds', *Journal of Law and Social Policy*, 6, pp. 148-225. Διαθέσιμο στο:

<http://digitalcommons.osgoode.yorku.ca/jlsp/vol6/iss1/7>, (πρόσβαση στις 19/12/2017)

Valji, N. and De La Hunt L.A. (2003) *Where Are the Women? Gender Discrimination in Refugee Policies and Practices*. Διαθέσιμο στο:

<https://www.scribd.com/document/178400998/Where-Are-the-Women-Gender-Discrimination-in-Refugee-Policies-and-Practices>, (πρόσβαση στις 20/12/2017)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1 Ερωτηματολόγιο προς αιτούσες

- Για ποιο λόγο εγκαταλείψατε τη χώρα σας;
- Τι προβλήματα πιστεύετε ότι θα αντιμετωπίσετε, αν επιστρέψετε στη χώρα σας;
- Πόσο εύκολο ήταν για εσάς να φτάσετε σε μια χώρα που νιώθατε ασφαλής;
- Πώς θα χαρακτηρίζατε τη διαδικασία υποδοχής και ταυτοποίησης στα ελληνικά σύνορα;
- Πώς θα χαρακτηρίζατε τη διαδικασία για το αίτημα ασύλου που υποβάλατε;
- Θεωρείτε ότι η υπηρεσία που εξέτασε το αίτημά σας ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες σας;
- Ποια η γνώμη σας για τον/την υπάλληλο που χειρίστηκε την υπόθεσή σας;
- Κρίνετε ότι η υπόθεσή σας εξετάστηκε επαρκώς;
- Θεωρείτε ότι ο/η υπάλληλος που χειρίστηκε την υπόθεσή σας ήταν καταρτισμένος σε ζητήματα φύλου;
- Υπήρξαν στιγμές που δυσκολευτήκατε να περιγράψετε όσα σας έχουν συμβεί;
- Θεωρείτε ότι η όλη διαδικασία εξέτασης του αιτήματός σας χρειάζεται βελτίωση;

2 Ερωτηματολόγιο προς χειριστές υποθέσεων της Υπηρεσίας Ασύλου

- Πόσο καιρό εμπλέκεστε στον χειρισμό υποθέσεων ασύλου;
- Πόσο εύκολο θεωρείτε τον χειρισμό υποθέσεων που περιλαμβάνουν έμφυλη δίωξη;
- Θεωρείτε ορθή την πρακτική ένταξης της έμφυλης δίωξης στην κατηγορία της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας;
- Πώς κρίνετε την κατάρτισή σας σε ζητήματα φύλου;
- Νιώθετε ότι τα ζητήματα έμφυλης δίωξης αντιμετωπίζονται επαρκώς με την ισχύουσα νομοθεσία;
- Θα προτείνατε αλλαγές στη διαδικασία εξέτασης αιτημάτων που επικαλούνται έμφυλη δίωξη;